

**Ute, hjemme eller begge deler?
– en sammenlikning av norsk, svensk og dansk
forsvarsstruktur**

Åse Wahl Gunderson

Forsvarets forskningsinstitutt (FFI)

30. desember 2011

FFI-rapport 2011/02043

Prosjekt 1172

P: ISBN 978-82-464-2068-4

E: ISBN 978-82-464-2069-1

Emneord

Utenlandsoperasjoner

Forsvarsstruktur

Forsvarsreform

Danmark

Sverige

Godkjent av

Tore Nyhamar

Prosjektleder

Espen Skjelland

Avdelingssjef

Sammendrag

Denne rapporten sammenlikner utviklingen i forsvarssektoren i Norge, Sverige og Danmark. Den viser hvordan de tre landene prioriterer utenlandsoperasjoner mot innenlands forsvar, og hvordan forsvarspolitikken/-strukturen har forandret seg i de senere årene. Under den kalde krigen var forsvarssektoren i de tre landene temmelig lik. Men spesielt de siste ti årene har det blitt store forskjeller. Danmark prioriterer utenlandsoperasjoner over hjemmeoppgaver og forandrer forsvaret deretter. Norge vektlegger nordområdene og prioriterer hjemmeforsvaret. Sverige jobber for en mellomløsning og prøver å gjøre begge deler på en gang. I alle tre land blir forsvaret endret til et innsatsforsvar med færre, mer profesjonelle og tilgjengelige soldater. Tungt materiell erstattes med lettere, mobilt materiell. Bak endringene ligger både sterk kostnadsvekst og endrede sikkerhetspolitiske vurderinger. I stedet for å vurdere årsakene til utviklingen kartlegger rapporten konsekvensene, det som faktisk har skjedd de siste årene i Norge, Sverige og Danmark.

English summary

This report compares the defense sector development in Norway, Sweden and Denmark. It shows how the Scandinavian countries prioritize international military operations and national defense, and how the design of the armed forces and defense policy is altered. During the Cold War the military in the three countries were pretty similar. But especially over the past ten years big differences have developed. Denmark prioritizes international military operations over national defense, and the military has been altered according to this. The Norwegian government gives preference to tasks in the North and national defense. While Sweden works for the middle ground, attempting to prioritize both tasks at once. In all three countries the defense sector is being reduced, with fewer, professionalized high readiness soldiers. Heavy units are replaced with lighter, more mobile equipment. The main drivers behind these developments are increasing costs as well as changes in the security policy. Rather than analyzing the causes, this report describes what has actually happened during the last years in the Norwegian, Swedish and Danish military.

Innhold

	Forord	6
1	Innledning	7
2	Danmark	9
2.1	Bakgrunn	9
2.2	Politisk innretting	10
2.3	Strukturendringer	10
3	Sverige	14
3.1	Bakgrunn	14
3.2	Politisk innretting	15
3.3	Strukturendringer	16
4	Sammenlikning	21
4.1	Sammenlikning av politisk innretting	23
4.2	Sammenlikning av forsvarsstruktur	27
5	Konklusjon	28
6	Referanser	30

Forord

Rapporten er skrevet for FFI-prosjekt 1172 ”*Challenges in Peace and Stabilisation Operations*” (CHIPS II). Den inngår som en del av prosjektets støtte til FFI-prosjekt 1143 ”Fremtidens landmakt” og FFI-prosjekt 1185 ”Støtte til FDs langtidsplanlegging” (SIMFOR II), som et bidrag til norsk militær langtidsplanlegging. I den forbindelse var det et behov for å gi et bilde av hvordan land som ligner på Norge håndterer utfordringene fra deltagelse i internasjonale operasjoner i sin militære langtidsplanlegging. Rapporten er skrevet av en mastergradstudent i statsvitenskap som var tilknyttet CHIPS-prosjektet som vitenskapelig assistent sommeren 2011. Hun har ingen bakgrunn fra Forsvaret, men har vist god evne til å sette seg inn i en krevende og omfattende problemstilling. Arbeidet vil også danne grunnlag for hennes masteroppgave. Rapporten er et selvstendig arbeid som i all hovedsak ble slutført høsten 2011, og den står godt på egne bein. Det har derfor vært et poeng å ikke gjøre vesentlige endringer i rapporten i den endelige kvalitets-sikringsprosessen, selv om det kan argumenteres for at analysen kunne vært utvidet noe med mer dybdeinnsikt i Forsvaret. Den gir et bredt og overordnet bilde av de tre lands balansering av kravene til Forsvaret ute og hjemme.

Tore Nyhamar
Prosjektleder
FFI

1 Innledning

Denne rapporten handler om forsvarsstruktur i Norge, Sverige og Danmark, med spesiell vekt på hvordan landene prioriterer forsvarsoppgaver ute og hjemme. På mange politikkområder er landene svært like. Under den kalde krigen gjaldt dette også i forsvarssektoren, men i den senere tid har landene gått i ulik retning. I utenlandsoperasjoner regnes ofte Hæren som den mest relevante forsvarsgrenen, og kravene som stilles til landmakt ute og hjemme er vidt forskjellige. Derfor er det innenfor Hæren de største strukturelle endringene kan komme når man begynner å prioritere utenlandsoppdrag høyere. Derfor kommer denne rapporten til å handle mest om Hæren.

I Stortingsproposisjon nr. 48 er regjeringen klar på at det er oppgaver hjemme som veier tyngst, selv om man også ønsker å ha kunne gi substansielle bidrag til internasjonale operasjoner (Forsvarsdepartementet, 2008a). Tidligere forsvarssjef Sverre Diesen skrev i 2009 at ”det er oppgaven nasjonal episode- og krisehåndtering som er og vil være den dimensjonerende utfordring for det norske forsvaret” (Norges Forsvar, 2009a: 14). I den samme Stortingsproposisjonen står det også videre at ”ønsket om å stå ute over tid med et substansielt styrkebidrag fra Hæren, ideelt en bataljon, vil ikke være realiserbart, men dette bør etter forsvarssjefens vurdering heller ikke være noen dimensjonerende ambisjon” (Forsvarsdepartementet, 2008a: 156). I Norge har blant annet en rapport fra Riksrevisjonen om at utenlandsoppdrag sliter på innenlands forsvar skapt kontroverser, og som vi senere skal se er det flere som påstår at det er en motsetning mellom oppgaver hjemme og ute (Riksrevisjonen, 2009; Magnus, 2009).

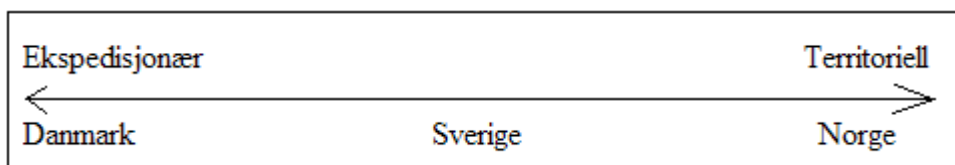
Den svenske regjeringen legger vekt på at oppgaver ute og hjemme har gjensidig positiv forsterkning. Samme type styrker skal kunne brukes begge steder, og internasjonal erfaring styrker den militære kapasiteten til å forsvare hjemlandet. Utenlandsoppdrag regnes som en grunnleggende oppgave, men ikke den eneste som er dimensjonerende ved utviklingen av forsvarsstrukturen. Det svenske forsvaret skal ”ha den dubbla oppgiften att värna Sveriges territoriella integritet och att bidra till fred och säkerhet” (Regeringen, 2007:17–18).

Siden Berlinmurens fall har Danmark prioritert operasjoner utenlands stadig høyere og sendt ut større bidrag enn de andre skandinaviske landene. Lenge var danske bidrag blant de få vestlige styrkene som ble involvert i krigføring (Saxi, 2011a: 33). Som vi senere skal se regner ikke lenger Danmark med noen konvensjonell militær trussel mot landet og har gjennomført store kutt i det nasjonale forsvaret. Satsningsområdet er blitt de profesjonaliserte utenlandsstyrkene. Deltakelse i internasjonale operasjoner er blitt et verktøy for å gjøre seg relevant i internasjonale fora.

I denne rapporten er ikke kategorisering og teoretisering noe poeng i seg selv. Men som et hjelpemiddel for forståelsen og oversikten, kategoriseres de tre landene på grunnlag av forsvarspolitikken og -strukturen på en akse fra ekspedisjonær til territoriell forsvarsmodell. Den første kategorien er den ekspedisjonære modellen. Her er utenlandsoppdrag den viktigste funksjonen, og forsvaret struktureres med dette for øye. Styrkene er små (battlegroups) og består av forskjellige typer stridskrefter med god mobilitet, logistikk og transportkapasitet til havs og i lufta. Forsvaret

er profesjonalisert og spesialisert, med ingen eller svært begrenset verneplikt. Utenlandsoppdrag er en måte å øke innflytelsen i Nato og Natos innsatsstyrke NATO Response Force (NRF). Eksempler på land i denne kategorien er Storbritannia og Frankrike (Forster, 2006: 47–53). På grunn av sitt høye ambisjonsnivå for utenlandsoppdrag plasseres også Danmark i denne gruppa.

Den andre kategorien er den territorielle forsvarsmodellen. Den går ut på å gjøre et territorielt angrep så vanskelig og kostbart som mulig for en potensiell fiende. Deltakelse i utenlandsoppdrag er meget begrenset, og det er som regel avsatt lite ressurser til styrker på høy beredskap. Strategien er verneplikt og et tungt nasjonalt forsvar, og tradisjonelt har statene hatt en veldig liten andel av styrkene plassert ute. Dette betyr at innsatsen ute medfører en svært krevende balansegang mellom oppdrag ute og hjemme. Tross den økende betydningen av utenlandsoppdrag er denne modellen den dominerende i Europa, spesielt blant postkommunistiske stater (Forster, 2006: 53–62). Selv om Norge også har ambisjoner om å gi betydningsfulle bidrag til utenlandsoperasjoner, er det nasjonale forsvaret den dimensjonerende oppgaven, den høyest prioriterte. Derfor plasseres Norge i denne kategorien. Sverige kan plasseres mellom de to kategoriene som Norge og Danmark representerer, på grunn av at de som nevnt ser på oppgaver ute og hjemme som gjensidig forsterkende.

Figur 1.1 En grov kategorisering av nordiske forsvarsmodeller.

Inndelingen mellom ekspedisjonære og territorielle forsvarsmodeller er hentet fra Anthony Forsters klassifisering av væpnede styrker i Europa, som også inneholder ytterligere to forsvarsmodeller (2008: 53). Den tredje modellen er den postnøytrale. Postnøytrale stater er svært motvillige til å delta i høyintensive internasjonale operasjoner, men sender soldater til humanitær hjelp og lavintensive fredsbevarende operasjoner. Eksempler er Østerrike, Irland og Sveits. Den fjerde modellen er den senmoderne, stater her har profesjonelle styrker som søker å kombinere oppgaver hjemme med betydelige bidrag til operasjoner ute. Eksempler er Belgia, Tyskland, Italia, Nederland, Portugal og Spania. Landene har beveget seg vekk fra store, statiske, forsvarsstrukturer basert på massemobilisering til lette, mobile brigader styrker som kan deployeres raskt og samarbeide med logistikk og infrastruktur fra for eksempel FN (Forster, 2006: 62–67). En slik utvikling er også målet i Sverige. Men siden den nye svenske forsvarsorganisasjonen ikke skal være på plass før i 2014 eller 2019, plasseres landet foreløpig ikke i denne kategorien. Danmark plasseres av Forster i den senmoderne modellen, men på grunn av den politiske og strukturelle utviklingen i landets forsvar de siste fem årene plasseres landet i denne rapporten som nevnt i den ekspedisjonære kategorien (se figur 1.1).

Denne innledningen skildrer grunnlaget for resten av rapporten som omhandler hovedtrekk ved de tre landene og hvordan man kan kategorisere dem. I del to beskrives bakgrunnen, politiske planer (forsvarsreformer) og forsvarsstrukturendringer i Danmark. I del tre greies det ut om

Sverige etter samme mønster. Denne oppbyggingen, fra sikkerhetspolitiske vurderinger via forsvarsreformer til forsvarsstrukturer, må likevel ikke forstås som at sikkerhetspolitiske vurderinger er den eneste årsaken til endring i forsvaret. Økonomi og teknologi er vel så viktige faktorer. Men målet med rapporten er ikke å drøfte hvorfor forandringer skjer, men snarere å vise hva som skjer. Oppbyggingen og utviklingen av det norske Forsvaret i stort forutsettes i denne rapporten å være kjent av leserne. Derfor behandles Norge mer implisitt. I del fire sammenliknes norsk, svensk og dansk forsvarspolitik og -struktur.

2 Danmark

2.1 Bakgrunn

Fra 1982 til 1988 var Danmark kjent for den såkalte ”fotnotepolitikken” der landet tok forbehold mot en rekke av Natos beslutninger. Spesielt omstridt var Natos forslag til oppstilling av raketter i landet. På den måten opptrådte Danmark som en strategisk sett defensiv, ikke-provoserende aktør. Etter 11. september 2001 har landet snudd om til å bli en strategisk offensiv aktør (Heurlin 2007b: 118–119). Som Bertel Heurlin skriver: ”Forsvaret har endelig frigjort sig fra den kolde krigs mølposer” (2007a: 71). Under den kalde krigen var Danmark et land i fronten mot Sovjet og dermed relevant for Nato og andre aktører (Heurlin, 2007b: 118). Etter Murens fall måtte de finne en ny måte å hevde seg på, de valgte å bruke ”sine væbnede styrkers internationale indsats i krigslignende operationer som et middel til at markere sig globalt” (Heurlin, 2007a: 66).

Danmark ønsker ifølge generalsekretær i Nato, og tidligere dansk statsminister Anders Fogh Rasmussen, å nå ”den kjempende kjernen” i Nato (Toje, 2010: 19). Siden 2001 har landet blitt en ”super atlanticist”, som forsøker å få nærest mulig forhold til USA. Deltakelsen i Irak-krigen i 2003 er et godt eksempel på dette (Mouritzen, 2007: 3). For å oppnå og beholde denne posisjonen må utenlandsoppdrag prioriteres. Med unntak av to tilfeller av uenighet omkring dansk deltakelse i Irak, har det vært sterk tverrpolitisk enighet om denne posisjonen (Norges Forsvar 2009b: 14). I Danmark dreier debatten seg ikke om hvorvidt de skal delta på utenlandsoppdrag, men hvordan de best kan gjøre det (Christiansson, 2009: 301).

Helt siden 1993–1994 har dansk forsvarsstrategi vært basert på fraværet av en ”direkte trussel mot dansk territorium” (Saxi, 2011b: 39). I 2003 ble det for første gang definert fra politisk hold at det ikke fantes noen konvensjonell trussel mot Danmark på ubestemt tid. Der landet under den kalde krigen var en konsument av sikkerhet, har de nå blitt en produsent av sikkerhet ved å bidra i utenlandsoperasjoner (Heurlin, 2007a: 72–76). Forsvarskommisjonen fra 2008 (FK08) sier at siden truslene mot sikkerheten er blitt globaliserte og transnasjonale, burde man i sikkerhets-spørsmål konsentrere seg om utenlandsoperasjoner i stedet for oppdrag hjemme (Christiansson, 2009: 299). Dette har gitt det danske forsvaret muligheten til å utvikle seg til ekspedisjonskorps av helprofesjonell karakter (Saxi i Norges Forsvar, 2009b: 14).

2.2 Politisk innretting

Parallelt med endringene i trusselbildet har forsvarspolitikken forandret seg drastisk. I 2003 talte den daværende statsministeren Anders Fogh Rasmussen på Forsvarsakademiets jubileum hvor han skisserte en ny dansk forsvarspolitik. Mobiliseringsforsvaret var blitt irrelevant, ”Danmarks internasjonale militære engagment skal fremover være omdrejningspunktet i forsvaret”. Målet var en fordobling av antall danske utstasjonerte soldater og kapasitet til å melde inn høyt kvalifiserte styrker til Nato Response Force på kort varsel. Dette ville kreve økt internasjonalt samarbeid om transportkapasitet og teknologi. Talen varslet også en gjennomgang av verneplikten og Hjemmeværet (Fogh Rasmussen, 2003). Omtrent samtidig ble kapasitetsnotatet (K-notatet) offentliggjort. Her ble ikke lenger det danske forsvaret dimensjonert etter trusler, men etter kapasitet og økonomi. Notatet ble presentert for Nato i 2004, og tilbakemeldingen fra avtroppende generalsekretær Robertson var at det representerte et skritt i riktig retning (Heurlin, 2007a: 75–76, 81).

Forsvarsforliket 2010–2014 fortsetter i samme spor. Det er ingen ”konventionel trussel mod dansk territorium”, derfor fortsetter ”en omfattende transformation fra et tradisjonelt mobiliseringsforsvar til et moderne deployerbart forsvar” (Forsvarsministeriet, 2009: 1). Forsvaret skal innstille seg på fortsatt høyintensive, langvarige operasjoner. Målet er å kunne sende ut flere eller større bidrag av mindre varighet på kort varsel, å opprettholde engasjementet i Afghanistan og kunne delta i andre operasjoner i tillegg. Ambisjonen om til enhver tid å kunne sende ut 2000 soldater som takler hele konfliktpennet opprettholdes (Forsvarsministeriet, 2009: 3–6). Planen skildrer også en rekke utfordringer for perioden: Blant annet krever høy aktivitet i utenlandsoperasjoner flere nyanskaffelser og oppdatering av eksisterende materiell. Det er også behov for konsolidering av en struktur som har blitt endret mye de siste årene. Rekrutteringen skal styrkes gjennom å forberede de vernepliktige som vil fortsette i det danske forsvaret bedre til oppgavene de skal ha etter verneplikten. De som vil tjene videre skal forberedes på utenlandsoppdrag, mens de som ikke vil det skal utdannes i krise- og katastrofeberedskap. Det vurderes også å pålegge kvinner bosatt i Danmark å møte på Forsvarets Dag året de fyller 18 år (Forsvarsministeriet, 2009: 4–5, 13).

I oktober 2010 kom den danske regjeringen for første gang med en egen veteranpolitikk. Blant tiltakene som foreslås er et senter som koordinerer innsatsen for veteranene, et sekretariat til støtte for frivillige organisasjoner på feltet, et forskningssenter, en styrking av sykehusenes behandling av og kommunale saksbehandlers kunnskap om veteraner, en formalisering av kompetansen soldater tilegner seg ute og økt adgangen til psykologhjelp. I tillegg er det opprettet en egen veterandag, 5. september (Regeringen, 2010).

2.3 Strukturendringer

Den nevnte politiske utviklingen har blitt fulgt av endringer i forsvarsstrukturen. Anders Fogh Rasmussen uttalte på sin første arbeidsdag som generalsekretær i Nato at ”Det er behov for at omstille vores militær til den nye tid. Det er tankevækkende at 70 pct. af de væbnede styrker i Europa er stationære. Det er jo en form for ufleksibelt og statisk militær, som ikke passer til vores

tid” (Kongstad, 2009). Selv om han på det tidspunktet ikke lenger var statsminister i Danmark, viser sitatet retningen på den politiske debatten i landet. I 2004 kom den nye danske forsvarsavtalen som gikk inn for å prioritere utenlandsoppdrag og bekjempe terrorisme (Saxi, 2010: 53). Den nye strategien er ”first in first out”, med deltakelse i høyintensive kamphandlinger (Heurlin, 2007a:78). Mens ansvaret for nasjonale kriser og terrorisme er overført til det sivile samfunn (Saxi, 2011a: 33). Blant kritikken som reises mot strategien er at soldatene fortsatt ikke er i stand til å takle de ekstremt krevende situasjonene som fører med utenlandsoperasjoner. I 2007 ble det påstått at soldatene fortsatt var amatører (Heurlin, 2007a: 104). I 2010 måtte 10 % av de danske soldatene sendes hjem før tiden, et tall som aldri hadde vært høyere. Totalt 7 % av styrken ble sendt hjem på grunn av psykiske problemer (NTB, 2010). En årsak til dette kan være at utdanningen ikke er tilpasset soldatenes nye rolle. Selv om de danske offiserene skulle ut og krige, ble det i utdanningen lagt 10 % på vekt på krigerfunksjonen, 30 % til diplomaten og 60 % til virksomhetslederen (Heurlin, 2007a: 106). Men om soldatene blir utdannet mer målrettet mot krigerrollen kan det vanskeliggjøre integreringen i et sivilt arbeidsliv ved endt tjeneste. Disse problemene har oppstått delvis fordi utenlandsoppdragene har vært farligere enn forutsett. Man står dermed igjen med to alternativer: Større ressurser eller lavere ambisjoner. Den nåværende regjeringen ønsker det første alternativet, den sosialdemokratiske opposisjonen vil ha sistnevnte (Christiansson, 2009: 300).

Siden forsvarsforliket i 2004 har det for den danske regjeringen vært viktig å komme vekk fra ”Grønthøster”-metoden (på norsk kalt ostehøvelmetoden), der man skar litt i alle forsvarsgrener. Noe skal vekk, annet skal satses på (Flyvevåbnet, 2004: 29). Det skulle gi mer relevante styrker, uten økt pengebruk. Budsjetttrammen har siden økt litt, men stabiliserte seg på 19,1 milliarder danske kroner i 2009 (Heurlin, 2007a: 99). Imidlertid varsler 2020-planen for dansk økonomi 10 % kutt i forsvarsutgiftene fra år 2015 til 2020. Ifølge tidligere forsvarsminister Hans Hækkerup (S) vil det føre til at Danmark må legge vekk den aktivistiske utenrikspolitikken. Regjeringen repliserer at det bare vil skje dersom man går tilbake til Grønthøster-metoden, derfor vil de heller finne pengene i ”en samlet klump” (Jørgensen, 2011).

Innsparingene har også krevd store omveltninger på materiellsiden. Etter at ubåtvåpenet og det bakkebaserte luftvernet ble avviklet, står Hærens tunge artilleri for tur (Norges Forsvar, 2009b: 14). Satsningsområdet er korte reaksjonstider og høyintensitetskrigføring. Materiell som behøves i Afghanistan prioriteres, deriblant taktisk luftstøtte, lastebiler, moderne artilleri og stridsvogner (Toje, 2010: 18). Utenlandsoperasjoner har også gitt økt nedsliting av materiellet og høyt forbruk av ammunisjon og reservedeler. Det har ført til mangel på materiell til utdannelsen i Danmark. Derfor skal det settes av midler til oppfylling av lagerbeholdningen og til at de danske soldatene skal trene på samme materiell som de har under operasjoner (Forsvarsministeriet, 2009: 15–16). Det satses også på utviklingen av et nettverksbasert forsvar, noe som krever store investeringer i teknologi (Heurlin, 2007a: 87).

Stridskreftene organiseres nå i to brigader: Andre brigade består av reservestyrker på kontrakt og soldater som er under utdanning (herunder vernepliktige). Reserveoffiserene skal ifølge forsvarsforliket for 2010–2014 i større grad utdannes til spesifikke stillinger i det danske forsvarets

operative struktur. Etter- og videreutdanningen av reservister skal også øke for at reservistene skal bli mer brukbare for forsvaret (Forsvarsministeriet, 2009: 14). Første brigade utgjøres av stående styrker som skal være tilgjengelig for Nato-operasjoner på kort varsel. Brigaden skal kunne reagere på syv dager for stabselementene og 14 dager for øvrige enheter (Petersson, 2011: 118). Forsvaret skal enten kunne sende ut 1500 soldater fra hæren og 500 soldater fra flyvåpenet og marinen over et lengre tidsrom, eller 5000–6000 personell i en kort periode. Det satses på styrker som hurtig og effektivt kan kombineres med andre lands bidrag, eller operere alene (Heurlin, 2007a:95-96). Hæren bygges opp i bataljonsstridsgrupper med flere ulike våpenarter. Målet for utenlandsoperasjonene er at ”Hæren bør samtidig kunne udsende op til to enheder organisert som kampgrupper samt et antal mindre bidrag”. Ambisjonen er å kunne sette inn en enhet på brigadestørrelse på lengre varsel (Forsvarsministeriet, 2009: 6–7).

For å hindre utviklingen mot et helprofesjonelt forsvar isolert fra resten av samfunnets kultur og moralkodeks er verneplikten beholdt. Men den har gjennomgått store endringer. I den danske modellen blir de vernepliktige i løpet av fire måneders tjeneste (700 timer) utdannet til totalforsvarspersoner som skal kunne bruke et gevær, drive bevoktning, avsperring, redningsaksjoner, førstehjelp, innsats ved katastrofer, forsvar mot ABC-våpen (atomvåpen, biologiske og kjemiske våpen), opprettholde lov og orden og liknende oppgaver. De som ikke går videre med soldatutdanningen etter disse fire måneder, blir plassert i et reservekorps på til sammen 12 000 soldater. De utgjør totalforsvaret (bygget opp etter det amerikanske begrepet homeland security) og skal være tilgjengelige for innsats i opp til seks måneder. De blir i reservestyrken i tre år fordi de da ikke vil kreve øving. Scenarier med katastrofe på Kastrup eller metroen i København vil kreve omtrent 4000 soldater som kan jobbe i sju døgn. Med tre skift trenger man derfor 12 000 personell (Heurlin, 2007a: 80, 94–95). Systemet krever innkalling av 4000 soldater årlig.

Med denne organiseringen kan det danske forsvaret til enhver tid ha ca. 2000 soldater ute på oppdrag, noe som tilsvarer en dobling sammenliknet med tidligere år. De vernepliktige er nå de eneste soldatene som ikke kan sendes ut, og med kortere verneplikt har Danmark slik kunnet bruke mer penger på utenlandsoppdrag uten å øke budsjettene (Saxi, 2010: 54–55).

Hovedkritikken mot den danske modellen er at de vernepliktige ikke får god nok kompetanse til å kunne gjennomføre meningsfulle oppdrag. Blant annet har politiet, som vil ha kommandoen i nasjonale oppdrag, avvist at de vil bruke denne styrken til redningsaksjoner. Styrken vil kun bli brukt under helt ekstraordinære omstendigheter som for eksempel store terroraksjoner. Dermed er verneplikten redusert til en veldig dyr metode for å rekruttere soldater til utenlandsoperasjoner (Heurlin, 2007a:81, 95). Etter at verneplikten ble forkortet har Danmark også fått store rekrutteringsutfordringer. I 2009 manglet 2300 soldater (Saxi, 2010: 124).

En annen forsvarsgren med nasjonale oppgaver er Hjemmeværet. Det skal ”støtte forsvarets oppgaveløsning og samfunnets samlede beredskap”. Kjerneoppgavene er bevoktning, sivile oppgaver, krise- og katastrofeberedskap (Forsvarsministeriet, 2009: 19–20). Hjemmeværet er delt i fem organisasjoner: Hjemmeværnskommandoen, Hærhjemmeværet, Flyverhjemmeværet, Marinehjemmeværet og Virksomhedshjemmeværet (fmn.dk, 2011b). Strukturen likner på den

som er i Norge, men den er mer spesialisert. Hærhjemmeværet har for eksempel en egen styrke for å assistere politiet. I 2004 ble organisasjonen omdannet til en nasjonal beskyttelsesstyrke for å assistere sivile myndigheter, forsvaret og politiet ved krise (Saxi, 2010: 56). Hjemmeværet brukes også i utenlandsoperasjoner. De siste par årene har over 100 hjemmeværnssoldater vært sendt ut sammen med Hæren til Afghanistan (fmn.dk, 2011a). Med Forsvarsforliget 2005–2009 ble Hjemmeværets Indsatsstyrke (HIS), en prioritert styrke på 3000 soldater med kort reaksjonstid, opprettet som en del av totalforsvaret. Forliket innebar også at Hjemmeværet skulle integreres i det danske forsvarets støttestruktur (Forsvarsministeriet, 2004: 15). Organisasjonen skulle reduseres til 49 000 soldater, delt inn i én aktiv og én passiv del. Den aktive delen består av ca. 21 000 frivillige som må ha 300 timer utdanning i løpet av tre år og deretter minst 24 timer årlig tjeneste for å få lov til å bære våpen. Den passive strukturen forble slik den alltid har vært. Budsjettet skulle kuttes fra 700 til 430 millioner (Heurlin, 2007a: 98). I perioden 2010–2014 skal Hjemmeværet og Hjemmeværnskommandoen organiseres under samme prinsipper som gjelder i andre forsvarsgrener, med samme krav til effektivisering, tilpasning og reduksjon i personell. Man ønsker også å styrke samarbeidet mellom Hjemmeværnskommandoen og Forsvarskommandoen. Hjemmeværets tilstedeværelse til sjøs skal økes gjennom hav- og miljøovervåkning (Forsvarsministeriet, 2009: 19–20).

Utviklingen de siste ti årene viser en massiv omlegging av det danske forsvaret. Men hva skjer videre? Forsvarsforliket 2010–2014 legger mer vekt på Grønland og Arktis enn tidligere, også i Danmark begynner man å forberede seg på økt aktivitet i området. Regjeringen skriver at ”afsmeltning af polariseringen som følge af den globale opvarmning og den deraf følgende stigende aktivitet i Arktis [vil] forandre regionens geostrategiske betydning og derfor medføre flere opgaver for dansk forsvar”. Derfor skal Grønlands Kommando og Færøynes Kommando omdannes til en felles arktisk kommando. Det skal også undersøkes om Thulebasen, en amerikansk flybase i det nordvestlige Grønland, kan spille en større rolle i oppgaveløsningen for forsvaret i samarbeid med partnerland. Regjeringen skal i tillegg lage en arktisk innsatsstyrke, som skal gi større kompetanse på området og kunne brukes i Grønland eller ved internasjonale forsvarsoppgaver i Arktis. Dessuten skal det gjennomføres en risikoanalyse, og det skal ses på fordeler ved å samarbeide med de andre nordiske landene, USA, Canada, Russland og Storbritannia i området (Forsvarsministeriet, 2009: 10–11).

Endringene i dansk forsvarssektor preges av blant annet denasjonalisering, demokratisering, militarisering, profesjonalisering og integrasjon. Denasjonaliseringen har skjedd ved at hovedoppgaven har blitt endret fra territorialforsvar til utenlandsoppdrag. Dette har gitt rom for militarisering, der Danmark har gått fra å være et land som jobbet for nedrustning og avspenning til å bruke væpnede styrker som et verktøy i utenrikspolitikken. Det har også krevd profesjonalisering, gjennom reduksjon i verneplikten og satsning på den spesialiserte utenlandsstyrken. Utenlandsoperasjoner skjerper kravene til interoperabilitet, her tilstreber Danmark integrasjon med amerikanske styrker. Fraværet av en eksistensiell trussel gir også demokratiske institusjoner større handlefrihet i utformingen av forsvarspolitikken og -budsjettet (Heurlin, 2007a: 65–66, 72–73).

3 Sverige

3.1 Bakgrunn

Selv om det fortsatt er en utbredt ”ryssrädsla” (redsel for russerne) i Sverige, har den eksistensielle trusselen fra øst forsvunnet (Henriksson, 2009: 65). Den svenske regjeringen skriver at et militært angrep rettet direkte mot Sverige er usannsynlig i all overskuelig fremtid (Försvarsdepartementet, 2008: 31). Trusselbildet er blitt mer fragmentert og sammensatt, noe som gir behov for økt internasjonalt samarbeid med EU, Nato og andre nordiske land (Petersson, 2010). Skrekkscenariotet har blitt nedskalert fra full krig til begrensede militære konfrontasjoner med Russland. Den svenske forsvarsministeren Sten Tolgfors uttalte i 2009 at Russland satser på et innsatsforsvar med høy beredskap, at det var akkurat slike styrker Sverige kommer til å måtte stå imot, og at det svenske forsvaret var for svake på dette feltet (Tolgfors, 2009). Regjeringen konkluderer som følge av den russisk-georgiske krigen med at det er et stort behov for høy beredskap og tilgjengelighet, spesielt innenfor armeavdelingene (Ljung og Neretnieks, 2009: 89).

Sverige har sterke interesser i Østersjøen, omtrent 90 % av svensk handel går sjøveien. Analysen er at de er trygge så lenge Finland og de baltiske statene er det, noe som oppnås best ved et sterkt nordisk og baltisk samarbeid og beredskap i nærområdet (Saxi, 2011a: 35–37). Men de svenske bestrebelsene i Østersjøsamrådet ser ikke ut til å lykkes.¹ Baltikum ser mot Brussel, Tyskland og Polen prioriterer ikke Østersjøen. Russland ser også ut til å ruste opp og gå mot et en stormaktsrolle i regionen. Det svenske idealet om et Europa der kriseberedskap erstatter tradisjonell forsvarspolitik ser ikke ut til å bli en realitet med det første (Dörfer, 2007: 140).

Et viktig samarbeidsorgan for Sverige er EU-kampgruppen *Nordic Battlegroup*. Sverige har som *Framework Nation* en ledende rolle i å utvikle og koordinere gruppas trening (Andersson, 2007: 138, 145). Per 2011 består styrken av 2200 soldater, herav 1600 svensker, 200 finner, 150 nordmenn, 140 irer og 50 estere (Försvarsmakten, 2011b: 3). Den svenske forsvarsministeren uttalte i en tale i 2009 at Sverige var et av landene som tok mest ansvar i EUs forsvars- og sikkerhetspolitikk, og Natos kanskje mest verdifulle partnerland. Et tegn på sistnevnte er at i juli 2011 var 97 % av de svenske soldatene på utenlandsoppdrag under Nato-kommando (forsvarsmakten.se, 2011; Tolgfors, 2009).

Det kan se ut til at Sverige søker å bli del av et kollektivt forsvar uten Nato-medlemskap. I 2007 kom den svenske Solidaritetsforklaringen, som sier at Sverige vil gi militær assistanse til nordiske land i krise og forventer samme hjelp tilbake (Försvarsdepartementet, 2008: 16). På et nordisk ministerrådsmøte i 2009 kom imidlertid de andre nordiske landene frem til at de ikke kunne enes om noen slik pakt. Norge og Danmark var bekymret for at det kunne sette spørsmålstegn ved deres solidaritet med Nato (Fyhn i Petersson, 2010: 160–161). En årsak til den svenske posisjonen kan være faren for at Partnership for Peace, som er den formelle rollen for bl.a.

---

¹ Østersjøsamrådet er et resultat av etableringen av Østersjørådet i 1992. Rådet ble etablert som et regionalt forum for nord-europeiske land som skulle fremme samarbeid og dialog på tvers av skillet mellom øst og vest etter den kalde krigen (Tinde, 2004).

Sveriges samarbeide med Nato, blir marginalisert. De kaukasiske og sentral-asiatiske deltagerne i Partnership for Peace oppfyller ikke medlemskriteriene for Nato, og de eks-nøytrale statene (blant dem Sverige) kan av innenrikspolitiske årsaker ikke søke medlemskap (Dörfer, 2007a: 139–140).

Man kan hevde at svenske myndigheter driver et spill på to plan. De beskytter landets internasjonale interesser ved å samarbeide tett med Nato. Samtidig unngår de innenrikspolitisk strid ved å argumentere for at Sverige er et nøytralt land med full handlefrihet. Solidaritetsforklaringen kan ses på som et eksempel på ”conceptual stretching”. Regjeringen beholder til en viss grad den svenske suvereniteten og nøytraliteten, samtidig som de utvider begrepet ”solidaritet” slik at det passer til en internasjonal kontekst. Slik kan begrepet brukes både av de som vil ha økt svensk deltakelse i utenlandsoperasjoner, og av tradisjonalistene som ønsker status quo med fortsatt nøytralitet (Christiansson, 2010). Den svenske sikkerhetspolitikken kommuniseres som alliansefri og nøytral, og internasjonale operasjoner gjennomføres som ren solidaritet. Men i realiteten deltar Sverige i internasjonale operasjoner på grunn av ny sikkerhetspolitisk orientering, for å vise seg som en troverdig aktør; politikken er preget av samarbeid og integrasjon (Moore 2009: 25).

De siste årene har det skjedd store endringer i det svenske forsvaret. En måte å illustrere forandringen på er at i 2006 klassifiserte Forster (2006: 205) Sverige som en westfalsk stat: Territoriell, statisk og opptatt av nasjonalt forsvar. Fem år etter har det svenske territorialforsvaret blitt ”erstattet med et innsats- eller ekspedisjonsforsvar” (Petersson, 2011: 113).

3.2 Politisk innretting

Med regjeringsproposisjonen *Ett användbart försvar* har den militære selvoppfatningen blitt omdefinert fra vektlegging av den russiske trusselen til ambisjoner om økt deltakelse i utenlandsoperasjoner (Regeringen, 2009a). Skrekkscenarioet er ikke lenger å bli invadert, men å bli marginalisert (Saxi, 2011a: 37). Samtidig har det foregått en omorganisering av det svenske forsvaret. For som Magnus Petersson skriver: ”det behövs inget invasionsförsvar om det inte förväntas en invasion” (2010: 158).

Men lenge var det i Sverige usikkerhet rundt hva man skulle bruke forsvaret til. Effekten og utbyttet sank mye, selv om utgiftene ikke gikk ned (Dörfer, 2007a: 121). Man fikk rett og slett mindre ”pang för pengarna”. Mellom 1992 og 2004 jobbet den svenske regjeringen mot å skape et moderne, høyteknologisk innsatsforsvar. I 1996 ”forsøgte man sig med begrebet tilpasningsforsvar med tilbagetogsmulighed”. Dersom Russland representerte en trussel skulle man kjapt kunne ruste opp. Dette prinsippet gikk man vekk ifra i år 2000, og samme år skapte man for første gang en utenlandsstyrke der soldatene fikk en annen opplæring enn andre vernepliktige (Dörfer, 2007a: 136–137). Med Forsvarsforliket i år 2000 kom ambisjonen om å fjerne invasjonforsvaret. Innen 2007 var det gjennomført, men uten utviklingen av et innsatsforsvar som en erstatning (Dörfer, 2007a: 125). I 2002 ble for første gang terrorisme presentert som en trussel mot Sverige, om enn liten. Dette var en del av en generell dreining av forsvarspolitikken fra invasjonforsvar til krisehåndtering. En grunn til denne utviklingen er at Sverige ikke har erfaring med krig, men har opplevd mange kriser de siste tjue årene (Dörfer, 2007a: 131–132). Ifølge Dörfer var resultatet av de feilslåtte reformene ”katastrofalt for det svenske forsvar”. En grunn til problemene var

at reformene var sterkt underfinansiert. Mellom 1999 og 2007 ble forsvarsbudsjettene redusert med 18 % (Dörfer, 2007a: 134–135). Fra 1996 til 2006 minsket de økonomiske rammene fra 2,1 % til 1,5 % av BNP (Petersson, 2010: 155).

Men de senere årene har det skjedd mye: Regjeringsproposisjonen *Ett användbart försvar* fra 2009 slo fast store organisatoriske endringer for det svenske forsvaret. Her skisseres den nye forsvarsorganisasjonen som bør være på plass innen 2014, senest 2019 (Regeringen, 2009a). Med denne proposisjonen har utviklingen mot et ekspedisjonsforsvar nådd et foreløpig slutt punkt, med prioritering av tilgjengelighet over utholdenhet. Målet er oppbygging av behovssammensatte avdelinger, først og fremst bataljonsstridsgrupper (Petersson, 2010: 152–153). Ambisjonen er en fordobling i svenske styrker i utenlandstjeneste, gjennom en gradvis opptrapping av midlene til internasjonale operasjoner (Regeringen, 2007: 5). Endringene som planlegges er blant de største som er gjort innen svensk offentlig sektor i moderne tid. Spesielt innen personellforsyningen er forandringene store (Haglund, 2010: 37).

Sommeren 2010 ga regjeringen Försvarsmakten i oppdrag å gjennomføre den nye svenske veteranpolitikken. Dette var første gangen Sverige fikk en enhetlig politikk overfor veteraner. Den innebærer blant annet særskilt veiledning til dem som er skadet i internasjonale innsatser. Pårørende skal få en kontaktperson i forsvaret, og det skal lages en egen politikk for dem. Det skal også stiftes en medalje for personell som har blitt skadet i stridshandlinger og lages et forslag til veteranseremoni og et minnesmerke. Videre skal samarbeidet med veteranorganisasjonene utvikles, og det skal lages en veteranadministrasjon (sweden.gov.se, 2010).

3.3 Strukturendringer

Endringene i forsvarspolitikken har blitt fulgt av store strukturelle forandringer: Da den kalde krigen var på sitt aller kaldeste, kunne Sverige mobilisere nærmere 800 000 soldater i over 30 brigader, og hadde et flyvåpen større enn det britiske og franske. Sjøforsvaret kunne sende 20 ubåter ned i Østersjøens dyp (Andersson, 2007: 139). I løpet av perioden 1988–2009 ble den svenske hæren redusert med 93 % (se tabell 3.1 s. 16). I 2010 består den operasjonelle organisasjonen av ca 21.000 personer, ved full mobilisering vil størrelsen være rett over 220 000 menn og kvinner (se tabell 4.3 s. 27).

Forsvarsgren/FB	Hæren	Marinen	Flyvåpenet
FB88	29 brigader	40 orlogsfartøy	27 divisjoner
FB92	16 brigader	40 orlogsfartøy	27 divisjoner
FB96	13 brigader	33 orlogsfartøy	13 divisjoner
FB00	6 brigader	17 orlogsfartøy	8 divisjoner
FB04	10 bataljoner	11 orlogsfartøy	4 divisjoner
FB09	7 bataljoner	11 orlogsfartøy	4 divisjoner
Total reduksjon (%)	93 %	72 %	85 %

Tabell 3.1 Stridskrefter i Sverige (Petersson, 2010: 155, egen oversettelse fra svensk).

Målet for reformene er å gjøre det svenske forsvaret ”smalare men vassare”, med mindre, mer mobile og fleksible innsatsstyrker. Alle styrkene skal kunne brukes her og nå, ute så vel som hjemme. I 2009 ble nesten alle styrkene som ikke kunne brukes utenfor Sverige på kort varsel, fjernet. Styrkene på Gotland er beholdt i tilfelle militære operasjoner i nærområdet (Saxi, 2011a: 35–36). Målet med reformene er å bygge opp en innsatsstyrke på 50 000 personer med kort reaksjonstid (Forsvarsmakten, 2009: 28). Ambisjonene for beredskap har også økt; i 2009 skulle alle avdelinger kunne brukes innen seks måneder (Regeringen, 2009a: 50), i 2011 er målet at alle avdelinger skal være tilgjengelige innen en uke. Men samtidig er reaksjonstiden til to tredjedeler av innsatsorganisasjonen på mellom ett og tre år. Etter krigen i Georgia mener den svenske regjeringen at korte, intensive stridshandlinger er hovedtrusselen mot landet (Tolgfors, 2011). Målsettingene for det svenske forsvaret er som følger: Å til enhver tid kunne ha stasjonert 2000 soldater i utlandet; kunne gjennomføre evakuerings- eller forsterkningsinnsatser på kort varsel med inntil 300 personer; periodevis kunne opprettholde en styrke på høy beredskap som tilsvarende *EU Military Rapid Response Concept*; og holde relevante deler av fly- og marinestridskreftene tilgjengelige for innsatser på kort varsel (Forsvarsdepartementet, 2008: 47). Alle styrker skal være i stand til å tjene både innenlands og utenlands.

Siden innsatsorganisasjonen er blitt mye mindre, kan det hevdes at den er dårligere egnet til å forsvare det svenske territoriet mot angrep enn før (Saxi, 2011a: 52). Forsvarsministeren sa i en tale i 2010 at ”ÖB [øverstkommanderende for forsvarets militære organisasjon] er entydig i att Sverige kan försvaras” (Tolgfors, 2010). Mens andre mener at både den nåværende og den nye forsvarsorganisasjonen

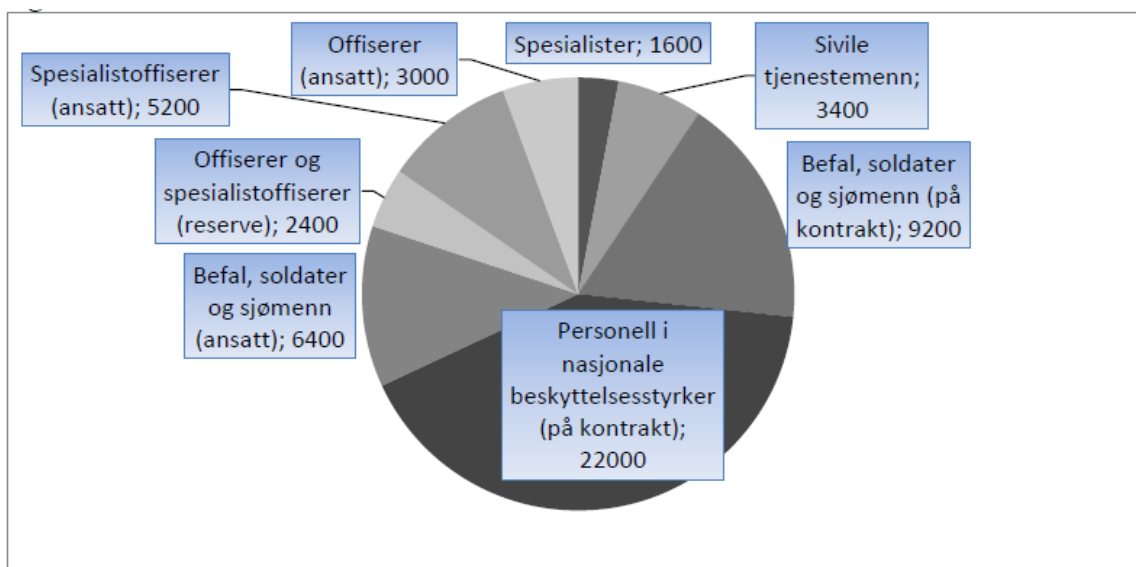
”saknar reell förmåga att avvärja ett även begränsat angrepp mot Sverige som inleds med tämligen kort förvarning (veckor till månader). I det fall längre (några år) politisk förvarning kan förutsättas, såframstår den föreslagna organisationen som svagare jämfört med potentialen i den nu existerande organisationen.” (Ljung og Neretnieks, 2009: 85)

Evnen til solidaritetsaksjoner i nærområdet er også begrenset til symbolhandlinger. Samtidig har kapasiteten til å bidra i lavintensive internasjonale operasjoner økt (ibid).

I den nye forsvarsorganisasjonen skal en tredjedel av innsatsstyrkene bestå av stående forband, og to tredjedeler av kontraktsavdelinger (Hugemark, m.fl., 2010: 30). Den nasjonale beredskapen

overlates til Hemvärnet. Marinen og flyvåpenet skal i stor grad bemannes av heltidsansatt personell på grunn av den tekniske spesialistkompetansen som kreves. Personell i kontraktsavdelingene skal tjenestegjøre etter behov og ellers ha en sivil jobb. Ansettelsesformen skal likne på den som tidligere gjaldt for reserveoffiserene (Regeringen, 2009a: 11, 80). Disse soldatene skal tjenestegjøre omtrent 20–25 % av arbeidstiden. Det er imidlertid et ubesvart spørsmål om arbeidsgivere vil være villige til å ansette folk med en så høy fraværspersent (Santesson, 2010). Ansettelsesperiodene skal også utvides, fra maksimalt to år for soldater og sjømenn til seks år med mulighet for forlengelse. På den måten skal tjenestegjørende soldater kunne gjennomføre to–tre innsatser i løpet av kontraktstiden (Regeringen, 2009a: 80). Dette er også med tiden et rasjonaliseringstiltak. En utvidet tjeneste reduserer utdanningskostnaden siden denne i første ansettelsesår er 12.000 svenske kroner, mot 2000 svenske kroner i det sjette ansettelsesåret (Nordlund, 2010). En annen begrunnelse er at man skal sikre kontakten med samfunnet for øvrig og hindre utviklingen av et yrkesforsvar etter avviklingen av verneplikten (Regeringen, 2009a: 49, 73).

For å styrke rekrutteringen av personell har man lagt opp officersutdanningen etter et todelt løp. Det ene er officersprogrammet som tar tre år (180 studiepoeng). Her legges det vekt på akademisering, ikke profesjonalisering. Officersprogrammet har fire ulike spesialistutdanninger: Krigsvitenskapelig, militærteknisk, nautisk og aviatisk. For å bli spesialistoffiser, som er det andre løpet, kreves det halvannet års utdanning (Björkman, 2010; fhs.se, 2011). Målsettingen er å rekruttere ca 3300 offiserer og 5200 spesialistoffiserer innen 2014. I 2008 hadde man 9100 offiserer og 300 spesialistoffiserer (ikke inkludert reserveoffiserer), og regjeringen mente derfor at man burde omskolere offiserer til spesialistoffiserer for å dekke behovet (Regeringen, 2009a: 81–82). Ved innføringen av den nye forsvarsorganisasjonen i 2014 (senest 2019) skal fordelingen av personell være som skissert i figur 3.2.

Figur 3.2 Fordelingen av personell i planlagt ny forsvarsorganisasjon (etter Schedin, 2010).

Armeen skal kunne kalle ut store deler av organisasjonen, samordnet og ledet på brigadenivå, ved for eksempel større kriser i nærområdet. Den skal også kunne etablere kompanistridsgrupper.

Armeen skal kunne gjennomføre operasjoner av lengre varighet, både i nærområdet og i utlandet. Regjeringen legger vekt på at bataljonsstridsgruppene skal være fleksible og ulike avdelinger godt samøvde. De skal også være utformet likt slik at de enkelt kan samarbeide med andre enheter. Slik skal stridskreftene kunne kombineres på ulike måter for ulike oppgaver. Regjeringen har også som mål å utvikle felles avdelinger (typförband) med andre nordiske land (Regjeringen, 2009a: 43, 60–61). Regjeringens mål er å ha rotasjon med vekslingsstall på 1:4 (ett års innsats fulgt av tre år hjemme) og 1:7 for reservestyrker (Schedin, 2010).

Omorganiseringen har krevd store budsjettmessige omprioriteringer, avskaffelsen av verneplikten har blant annet gitt økt behov for midler til avlønning av ansatte. Derfor har Sverige satset på rasjonaliseringstiltak og avvikling innenfor grunnorganisasjonen (administrasjon og utdanning) og støttefunksjoner, og sparetiltak innen personell-, materiell- og logistikkavdelinger. Dette skulle muliggjøre overføringer på 3–4 milliarder svenske kroner til den operative virksomheten. (Försvarsdepartementet, 2008: 69–70). Samtidig ble det bestemt at man ikke skulle nedlegge noen organisasjonsenheter i grunnorganisasjonen (Regjeringen, 2009a:12). I mars 2010 foreslo Försvarsmakten å stenge minst én base for luftvåpenet, fjerne ett tropperegiment og halvere treningsressursene for innlands forsvar. Dette skulle gi innsparinger på 800 millioner svenske kroner, som skulle investeres i oppbygningen av den nye forsvarsorganisasjonen fram mot 2014 (globalsecurity.org, 2010). Det har også vært store innsparinger i årsverk, og siden 2004 har en tredjedel av innsatsorganisasjonen blitt fjernet. Dette har vært en stor utfordring i et av få land i Europa der offiserene tidligere var ansatt på livstid (Dörfer, 2007a: 136). Som et rasjonaliserings-tiltak foreslår regjeringen også å organisere enkelte militære utdanninger felles med andre nordiske land. Eksempler er høyere offisersutdanning, e-læring, samt høyere logistikk- og forvaltningsutdanning (Regjeringen, 2009a: 84).

Innsatsstyrkene skal omdannes til mer generelle avdelinger og dermed redusere behovet for spesialiserte utdanninger og materiellsystem. Landstyrkene skal organiseres modulært, i lette avdelinger med støtte fra panser, luftvern, artilleri og ingeniører. Tungt og lett materiell skal kunne settes sammen til innsatsstyrker etter behov. Antallet stridsvogner og tunge stridskjøretøy skal samtidig reduseres (Försvarsdepartementet, 2008: 49). Det skal bygges opp komplette avdelinger (i stand til å operere alene og sammen med andre) med høyere tilgjengelighet enn i dag (Regjeringen, 2009a: 59). I takt med dette har materiellinvesteringene de siste 10–15 årene sunket med omtrent 25 % (Nordlund, 2010). Samtidig sikter Sverige i likhet med Danmark mot et nettverksbasert, høyteknologisk forsvar, noe som krever store investeringer (Heurlin, 2007a: 87).

Det svenske forsvaret skal også satse sterkere på helikoptre og feltsykehus. Antall kampfly skal reduseres vesentlig fra de 100 som er i dag (Försvarsdepartementet, 2008: 50–51). Behovet for transportfly skal dekkes gjennom pooling, altså samarbeid med andre land. Sverige er medlem av Strategic Airlift Capability (SAC), bestående av ti Nato-land (ikke Danmark), Finland og Sverige. Operasjonen har siden 2009 driftet tre Boeing C-17 transportfly som er stasjonert i Ungarn. Kommandoen ligger hos den multinasjonale militære strukturen Heavy Airlift Wing (nato.int, 2010). I marinen skal enhetene få økt utholdenhet og større evne til å operere utenlands.

Amfibiebataljonen skal tilpasses strid i kystnære storbymiljø og havneområder, og ikke lenger være spesialtilpasset svenske forhold (Regeringen, 2009a: 65–66).

For å redusere behovet for sertifisering, verifisering og validering skal det i størst mulig grad kjøpes inn utprøvd og verifisert materiell. På denne måten, samt gjennom effektivisering og rasjonalisering av anskaffelses- og logistikkprosessene, skal det frigjøres midler til operativ virksomhet. Mulighet for samkjøring med partnerlands materiell skal prioriteres høyere enn de høyeste tekniske standardene (Regeringen, 2009a: 13, 88). Dette er et markant skifte fra tidligere. Lenge var den svenske forsvarspolitikken preget av regionalpolitikk, industripolitikk og sysselsettingspolitikk. Forsvarsindustrien var en stor del av ”folkhemmet” (Dörfer, 2007: 132). Statskontrollerte fabrikker dekket behovet for militært materiell, og det meste var skreddersydd for svensk selvforsvar. På 1990-tallet ble det etter hvert tydelig at våpenproduksjonen ikke kunne opprettholdes på tidligere nivå (Andersson, 2007: 148–152).

En annen tradisjonell institusjon som har blitt fjernet er som nevnt verneplikten. Den ble i praksis avskaffet med forsvarsproposisjonen *Vårt framtidiga försvar* fra 2004. Her stod det at ”Frivillighet i uttagningen och skyldighet att delta i insatser bidrar till en insatsorganisation som kan användas omedelbart” (Petersson, 2010: 153). 30. juni 2010 ble den avviklet fullstendig (Helgesen, 2010). Før verneplikten ble fjernet var det bare ca. 15 % av årskullet som ble kalt inn til tjeneste (Andersson, 2007: 144). Regeringen begrunnet endringen med at vernepliktige er lite egnet til tjenestegjøring i utlandet. Ansatte soldater kan også utføre flere forskjellige oppgaver og slik gjøre styrkene mer fleksible (Regeringen, 2009a: 78). Etter verneplikten ble avskaffet har det svenske forsvaret fått samme problem som i Danmark; mangel på personell. Målet er å skaffe 16 000 soldater innen 2014. Ved årsskiftet 2010/2011 manglet 3000 soldater, om to år vil mangelen ha økt til 5000 soldater. Planen er å rekruttere 9200 soldater til kontraktsforbandene, per januar 2011 hadde man ikke greid å skaffe én eneste (Stockholm TT, 2011).

Parallelt med avviklingen av verneplikten utvikles det svenske Hemvärnet til nasjonale sikkerhetsstyrker med større krav til anvendelighet og tilgjengelighet enn i dag. Strukturen i Hemvärnet skal kobles til ulike nasjonale oppgaver, eksempelvis innenfor flyvåpen, marine og enkelte logistikk- og ingeniøroppgaver. Det skal også kunne brukes til oppgaver som krever politi- og sikkerhetsvaksutdanning (Forsvarsdepartementet, 2008: 45–46). Hemvärnsbataljonene skal deles inn i to typer: Innsatskompani som skal ha stor mobilitet og kunne operere i hele landet, og i Bevokningskompani som skal ha høy beredskap og utholdenhet, men har mindre mobilitet (Forsvarsmakten, 2011a: 104). Soldatene i Hemvärnet skal ha plikt til å tjenestegjøre også i fredstid. Oppgavene innebærer bevokning, beskyttelse og overvåkning til vanns og til lands. De skal få bedre utstyr til nattstrid, kjøretøy, beskyttelse mot CBRN-trusler (kjemiske, biologiske, radiologiske og nukleære trusler), sambands- og ledelsesutstyr og personlig utrustning. De skal kunne støtte øvrige militære styrker og sivil kriseberedskap, og organiseres slik at de lettere kan samordnes med andre forsvarsgrener (Regeringen, 2009a: 64–65). Hemvärnet løser kun oppgaver innenlands, men fungerer som en rekrutteringsbase for utenlandsoperasjoner (Forsvarsmakten, 2011a: 81, 150).

En stor pådriver for strukturelle endringer i det svenske forsvaret er Nordic Battlegroup (NBG). Deltakelsen har påvirket trening, kommando og kontroll, rekruttering og logistikk, internasjonal koordinering og planlegging (Andersson, 2007: 141). En konsekvens har vært økt gjensidig avhengighet mellom Sverige og de andre deltakerne i NBG, både innenfor innkjøp, teknologi og krisehåndtering (Jeppsson, 2009: 108).

Endringene i svensk forsvarspolitikken kan oppsummeres med at prinsippene har gått fra nøytralitetspolitikk til solidaritetspolitikk, med større vektlegging av internasjonal innsats. Territorialforsvaret er omdannet til et ekspedisjonært forsvar på grunn av en ny virkelighetsoppfatning og et nytt trusselbilde. Dessuten er vernepliktsforsvaret på vei til å bli et yrkesforsvar som følger av en generell økonomisk innstramning og de økte kravene som stadig mer kompliserte systemer og oppdrag medfører.

4 Sammenlikning

Etter å ha presentert Sverige og Danmark, følger nå sammenlikningen av forsvarssektoren i alle de tre skandinaviske landene. Som nevnt har ikke Norge blitt behandlet som eget case. Men noen trekk ved norsk forsvarspolitikken og -struktur som er relevante for prioriteringen av oppgaver ute og hjemme, blir her fremlagt og sammenliknet med tilsvarende i Sverige og Danmark.

Presentasjonen av dansk og svensk forsvar har vist store ulikheter både på politisk og strukturelt plan. En måte å få oversikt over disse forskjellene er å sette dem inn i et større mønster som kan vise hvor egnet landenes forsvar er til å utføre oppgaver hjemme og ute. Opplistingen i tabell 4.1 brukes som et utgangspunkt for å sammenlikne noen trekk ved norsk, svensk og dansk forsvar. Det er også verdt å legge til at landene som satser på utenlandsoperasjoner har en mye mer aktiv veteranpolitikk enn de som ikke gjør det.

Beslutningsområde	Internasjonale operasjoner	Nasjonalt forsvar
Volum	Lite volum, men stort nok for internasjonale innsats	Stort volum, for å kunne møte territorielt angrep
Kompetansebredde	Liten bredde, forsvaret trenger ikke alle kompetanser, kan være smalere	Stor bredde, selvforsynt med kompetanse; spesielt viktig ved alliansefrihet
Beredskap	Relativt høy beredskap for å kunne settes inn på kort varsel	Relativt lav beredskap i store deler av organisasjonen, kan mobiliseres ved behov
Personell	Ansatte soldater (mannskaper og offiserer)	Stort innslag av vernepliktige soldater som kan mobiliseres ved behov
Materiell	Internasjonalt interoperabelt, kan brukes i skiftende terreng og klima; mest små våpensystemer; samarbeid heller enn egenutvikling	Beregnet på bruk i hjemlandets klima og terreng; kan føre til behov for egenutvikling; viktig med store våpensystemer
Forsvarsgrener	Vektlegging av hæravdelinger og lette avdelinger; kampfly og ubåter mindre relevant	Alle grener viktige for å opprettholde et balansert forsvar og stor kompetansebredde

Tabell 4.1 Internasjonale operasjoner og nasjonalt forsvar, (basert på Nordlund, 2010).

Oversikten støtter seg på oppfatningen om at ressurser som styrker hjemlig forsvarsevne, motvirker evnen til å løse oppgaver ute og omvendt. I Sverige er dette omdiskutert, mange mener at svenske soldater kan bruke samme utrustning, kjøretøy og fartøy hjemme og ute (Petersson, 2010: 160). General Ulf Henriksson har skrevet at ”jag ser inget motsatsförhållande (mellom nasjonalt forsvar og utenlandsoperasjoner, red. anm.) och jag har svårt att se hur Sverige kan försvaras utan förmåga till insatser utanför Sverige”. Han mener det er størst ulikheter i kravene til sjø- og luftstridskrefter. På landsiden mener han at kravene stort sett er like, eneste forskjellen er hvilket nivå man organiserer stridskreftene på. I internasjonale operasjoner er det organisering på gruppe- og troppenivå som er mest relevant, mens brigader kreves til oppgaver hjemme (Henriksson, 2009). I Norge er forsvarssjef Harald Sunde blant dem som mener at det er i hvert fall visse motsetninger mellom oppdrag hjemme og ute. Han har påpekt at hyppige utenlandsoppdrag fører til ”mangel på kompetanse og kontinuitet i nasjonale nøkkelstillinger, dessuten ytterligere belastning på gjenværende offiserer” samt at Hæren som en konsekvens av dette øver med ”vakanser på personell og materiell” (Sunde, 2011: 31, 102). Omtrent 3000 personell i Hæren blir hvert år berørt av internasjonale operasjoner, noe som sliter på den gjenværende strukturen (Hansvoll, 2011).

4.1 Sammenlikning av politisk innretting

Grunnet en teknologidrevet kostnadsvekst og sikkerhetspolitiske vurderinger går utviklingen i Norge mot et mindre, mer profesjonalisert og spesialisert forsvar som er bedre integrert med sine samarbeidspartnere og lokalisert færre steder (Diesen, 2010). Men det er uenighet rundt hvilken vei Norge vil orientere seg. I 2007 skrev Ståle Ulriksen (2007: 177) at ”hvis hovedtrenden i utviklingen av det norske militærvesen siden 2001 fortsetter, vil Norge ikke lengre ha et nasjonalt forsvar i løpet av neste tiår. I det tilfelle vil det norske militæret hovedsakelig være en del av et felles europeisk forsvar”. Mens andre mener at trenden med stadig mer internasjonal deltakelse kan ha nådd sitt ytterpunkt, og at den neste forsvarsdoktrinen vil legge mer vekt på innlands forsvar (forskning.no, 2011). Noe som støtter det sistnevnte synet er at norske myndigheter mener at sikkerhetsutfordringene i nærområdet kommer til å øke (Ljung og Neretnieks, 2009: 24). I tråd med dette prioriterer det norske forsvaret nordområdene over utenlandsoperasjoner (Ulriksen, 2007: 154). Regjeringen er også opptatt av at Nato skal konsentrere seg mer om nærområdene. I 2008 sendte Norge ut et *non-paper*, også beskrevet som nærområdeinitiativet, til alle medlemsland i Nato (Græger og Haugevik, 2009: 51-52). Her oppfordret de Nato til å prioritere trusler på eget område fremfor *out of area*-operasjoner. Norske myndigheter har understreket at de står fullt og fast bak alle Natos utenlandsoperasjoner, men at de ønsket å sette søkelys på balansen mellom operasjoner hjemme og ute. Dette synet ble også reflektert i Natos nye strategi.

Der Norge har et nordområdeperspektiv, har Sverige et nærområdeperspektiv som er avgjørende for dimensjoneringen og innretningen av forsvaret (Tolgfors, 2011). Men de fleste utenlandsoperasjoner Sverige deltar i foregår langt hjemmefra. I juli 2011 var for eksempel kun 6 % av de svenske soldatene på utenlandsoppdrag utstasjonert i Europa (forsvarsmakten.se, 2011). Et problem er at det ikke finnes noen overgripende nasjonal målsetting for deltakelsen i internasjonale operasjoner (Regjeringen, 2007:8). Den svenske regjeringen får også kritikk for at utenlandsoppdrag ikke preger utdannelsen soldatene får (Forster, 2006: 217). Som nevnt i kapittel 2.3 rettes den samme kritikken mot den danske regjeringen, om at utdanningen ikke i tilstrekkelig grad forbereder soldatene på situasjonene som venter dem i utenlandsoppdrag, selv om det er slike oppdrag som er de høyest prioriterte.

Ulikheten mellom landene reflekteres også i størrelsen på bidragene til utenlandsoperasjoner. Danmark har alltid deployert større styrker enn Norge. Forskjellene ble mindre etter reformer i 1999 og 2001, og begge land sendte omtrent like bidrag til Afghanistan. Men forskjellen vokste igjen etter at Danmark begrenset verneplikten, fjernet innenlands forsvar og slik ble mer ekspedisjonært. I tillegg bidro de i Irak og sendte bakkestyrker til Sør-Afghanistan (Saxi, 2010: 58, 120). Mellom 1990 og 2002 har det danske forsvaret hatt gjennomsnittlig 2129 soldater utsendt til internasjonale operasjoner. Under den kalde krigen var tallet 831 soldater (Jakobsen, 2009: 11).

Det norske Forsvaret skal kunne gi et substansielt bidrag i ett eller to områder over tid. Forsvaret skal ikke dimensjoneres for at en forsvarsgren skal deployere tre steder samtidig, verken over kortere (et halvt år) eller lengre (over ett år) varighet. Det legges vekt på at antall *points of presence* er et viktigere måltall enn antall soldater (Forsvarsdepartementet, 2008b, 49–50).

I 2006 var ambisjonen å vedlikeholde et engasjement av bataljonsstørrelse over tre til fem år (regjeringen.no, 2006).

Sverige har lenge deltatt med soldater til fredsbevarende operasjoner, omtrent 70 000 menn og kvinner opp gjennom årene. Etter år 2000, da planen om et tilpasningsforsvar ble lagt vekk, og Balkankrigen ga Sverige første erfaring med en krigsliknende situasjon siden Napoleonskrigene, har Sverige orientert seg mer mot utenlandsoperasjoner. I likhet med Danmark har de en ambisjon om å kunne sende ut 2000 soldater (Forsvarsdepartementet, 2008: 47; Dörfer, 2007: 129).

Norge	573 per januar 2011
Sverige	1110 per juli 2011
Danmark	1200 per mars 2011

Tabell 4.2 *Antall utsendte soldater i 2011 (Forsvarsdepartementet, 2011: 34; [Forsvarsmakten.se](http://forsvarsmakten.se), 2011; forsvaret.dk, 2011)*

Som et ledd i orienteringen mot utenlandsoppdrag, var Danmark tidlig ute med å lage en egen ekspedisjonær styrke. I 1992 ble Den Danske Internationale Brigade dannet (Petersson, 2011: 118). I dag er utenlandsoperasjoner overlatt til første brigade, den danske Hærens stående styrke. I Sverige ble Forsvarsmaktens Utlandsstyrka opprettet i år 2000, men begrepet ble fjernet i 2009. På den måten ville den svenske regjeringen signalisere at internasjonale innsatser var en integrert del av forsvarets samlede virksomhet (Regjeringen, 2009b: 145). I Norge ble en ekspedisjonær styrke av brigadestørrelse dannet for første gang med langtidsplanen 2005–2008. Dermed skulle man kunne stille en brigade til operasjoner både ute og hjemme på 180 dagers varsel, som kunne vedlikeholde engasjementet i 3–5 år (Ulriksen, 2007: 160). Som en del av denne utviklingen har bemanningen i Hæren siden 2005 økt med 40 % og blitt styrket med pansrede kjøretøy med beskyttelse (jammere) mot improviserte bomber og nye transportfly (Norges Forsvar, 2009a: 10). Langtidsplanen 2009–2012 varsler ytterligere opptrapping i Hæren, en styrke som sammen med andre skal kunne lede operasjoner i hele konfliktspennet (Forsvarsdepartementet, 2008a: 75).

Alle de skandinaviske landene har styrker som blir spesialtrent til utenlandsoppdrag, men det er ulike betingelser for å deployere dem. Norge skal ”være i stand til å bidra aktivt og meningsfylt i de militæroperasjoner Nato, gjennom konsensus, måtte påta seg” (Forsvarsdepartementet, 2009: 46). Dette i motsetning til å delta i såkalte koalisjoner av villige, av typen som Danmark bidro til i Irak-krigen (Godzimirski, Græger og Haugevik, 2010: 4). Regjeringen er også klar på at utenlandsoperasjoner krever et mandat fra FNs sikkerhetsråd, eventuelt faller inn under reglene om individuelt eller kollektivt selvforsvar eller ha samtykke fra partene i konflikten (Forsvarsdepartementet, 2009: 64). I Sverige er et tydelig folkerettslig mandat også regnet som en forutsetning for utenlandsoperasjoner. Dette gjelder spesielt under FNs kapittel VII, som alltid skal ha et mandat fra Sikkerhetsrådet (Regjeringen, 2009a: 30). Likevel åpner svensk lov for at Riksdagen kan vedta at Sverige skal delta i en internasjonal operasjon uten FN-mandat. I 2005 ga også den svenske regjeringen uttrykk for at dette var mulig. Flere av de svenske riksdagspartiene delte denne holdningen, ifølge en undersøkelse gjennomført i 2002 (Broch og Mach, 2007: 39–40). I

Danmark uttalte utenriksministeren i år 2000 at det var sterke moralske argumenter som legitimerte humanitær intervensjon uten et mandat i Sikkerhetsrådet. Dette gjaldt situasjoner der det forekom alvorlige forbrytelser mot menneskeheten og der sikkerhetsrådet var blokkert (Forster, 2006: 205). I det danske forsvarsforliket for 2010 til 2014 nevnes ikke ordet ”mandat” én eneste gang (Forsvarsministeriet, 2009: 3).

Ulikheten mellom de tre landene illustreres også ved tidspunktet for lovfesting av at alle regulære styrker skulle kunne kommanderes til utlandsoppdrag. I Norge skjedde dette i 2004 (Saxi, 2010: 114). Sverige vedtok i år 2000 at alle operative innsatsenheter skulle kunne brukes ute (Dörfer, 2007: 129). Og etter 2004 kan ikke lenger ansatte i det svenske forsvaret nekte å delta i utenlandsoppdrag (Andersson, 2007: 145). Dette gjelder både for kontraktsavdelinger og stående styrker (Haglund, 2010: 37). Regjeringen vurderer også å innføre utenlands tjenesteplikt for sivilt personell (Regeringen, 2009a: 83). Det danske forsvaret har siden 1994 hatt mulighet til å utkommandere alt sivilt og militært personell (unntatt de som ble ansatt før 1994 og har reservert seg) til å tjene utenlands (dr.dk, 2006).

Som nevnt har avveiningen mellom oppgaver ute og hjemme skapt utfordringer. Regjeringsdokumenter både i Norge og Sverige toner dette ned ved å ha målsettinger om at styrkene skal kunne brukes både innenlands og utenlands. I den norske Langtidsplanen 2009–2012 står det at ”Forsvarets kapasiteter skal i hovedsak kunne brukes både hjemme og ute” (Forsvarsdepartementet, 2009: 59). Den norske regjeringen mener at samme styrker burde kunne brukes hjemme og ute, og at ”innenfor en begrenset struktur må stikkordet være gjensidig forsterkende effekt”. Regjeringen slår fast at det ”ikke er noen motsetning mellom nasjonale og allierte krav til Forsvaret, for eksempel knyttet til styrkemål. Alliansekravene er et viktig virkemiddel for at Forsvaret skal være i stand til å løse sine samlede oppgaver” (Forsvarsdepartementet, 2009: 56, 74). Prioriteringen av hjemmeoppgaver kommer likevel fram ved at regjeringen skriver at ”Styrkenes struktur og innretning skal baseres på nasjonale behov, på en slik måte at de også er anvendelige for operasjoner i utlandet, uten at det må gjøres store organisatoriske og materiellmessige tilpasninger” (Forsvarsdepartementet, 2008a: 59).

Den svenske regjeringen legger vekt på at utenlandsoppdrag gir operativ erfaring som styrker den nasjonale selvforsvarevnen. På den måten er oppgaver ute og hjemme gjensidig forsterkende (Regeringen, 2009a: 16). Sverige har også en målsetting om høy beredskap. I 2011 sa den svenske forsvarsministeren Sten Tolgfors at ”Vårt försvar inriktas dock inte för att ensamt möta den gamla tidens storskaliga invasionshot. Den ryska försvarsreformen går i helt annan riktning”. Han la vekt på at krigen i Georgia ble avgjort på et par dager, og at Russland satser på lettere, mobile innsatsstyrker med høy beredskap (Tolgfors, 2011). Derfor måtte Sverige utvikle samme type styrker, som kan brukes både i nærområdet og i utenlandsoperasjoner langt hjemmefra. Selv om det internasjonalt er mer behov for hærstyrker, mens det nasjonalt er større behov for sjø- og luftstyrker, skulle ”förbanden (...) vara användbara för insats i landet, närområdet, Norden, EU och globalt” (Tolgfors, 2009).

I Danmark sørger vernepliktige, reservister og Hjemmeværet for det nasjonale forsvaret. Regjeringen holder fast ved at alle ”deployerbare kapasiteter i prinsippet bør kunne indsættes globalt” (Forsvarsministeriet, 2009: 2), men dette gjelder bare første brigade, bestående av profesjonelle soldater. Debatten om hvorvidt utenlandsoppdrag svekker selvforsvarevnen og motsetningene mellom oppgaver ute og hjemme har i Danmark stor grad blitt irrelevant fordi de ikke satser på nasjonalt forsvar. Men selvfølgelig er det noen oppgaver som gir innenlands forsvarsutgifter som blant annet verneplikten. Og med stadig skrumpende forsvarsbudsjetter er det en kamp om midlene.

Mens første brigade har ansvar for utenlandsoperasjonene, ble det danske Hjemmeværet i 2004 omdannet til en nasjonal beskyttelsesstyrke som skulle assistere sivile myndigheter, politi og forsvar i tilfelle krise (Saxi, 2010: 56). Det brukes også til støttefunksjoner i utenlandsoppdrag. Den svenske regjeringen varslet i 2008 samme endringen. Store deler av Hemvärnet skulle bli omdannet til en nasjonal beskyttelsesstyrke, med bedre tilgjengelighet enn før. De skulle også få bedre materiell innenfor en rekke funksjoner (Försvarsdepartementet, 2008: 45–46). Det norske Heimeværet ble omorganisert gjennom Kvalitetsreformen fra 2005. Strukturen ble delt i innsatsstyrker, forsterkningsstyrker og oppfølgingsstyrker. Disse har ulik grad av trening, utstyr og beredskap (forsvaret.no, 2010a). Reformen skulle omdanne Heimeværet til en ”oppgavebasert, alliansetilpasset og bærekraftig organisasjon”, tilgjengelig i hele landet. Styrken skulle få bedre trening, øving og utstyr.

I likhet med i Danmark sendes norske heimevernssoldater også på utenlandsoppdrag, de senere årene til Afghanistan, Kosovo, Sudan og Midt-Østen. Her bidrar soldatene med spesialistkunnskaper fra sine sivile yrker (forsvaret.no, 2010b). Det ser ut til at en del av dreiningen mot utenlandsoperasjoner er å omgjøre heimeværet til nasjonale beskyttelsesstyrker, med hovedansvar for nasjonalt forsvar. På denne måten skapes en klar fordeling av ansvar og ressurser til hjemmeforsvar og utenlandsoppdrag. Denne utviklingen har gått lengst i Danmark, der Hjemmeværet har fått et stort ansvar for territorialforsvaret.

Når styrkebidragene til utlandet øker både i omfang og intensitet, behøves det også en politikk for hjemvendte soldater. På tross av at Danmark lenge har hatt store ambisjoner for utenlandsoppdrag kom deres politikk på veteranfeltet først i 2010, samme år som i Sverige. I Norge så den dagens lys i 2011, samme år som Robert Mood ble utnevnt til veteraninspektør og Forsvarets Veteran-tjeneste ble opprettet (forsvaret.no, 2011).

Kompliserte oppgaver krever spesialiserte soldater, og i de skandinaviske landene er det store ulikheter i graden av profesjonalisering. Norge har fortsatt verneplikt, målet er blitt å rekruttere dem som er mest motivert og kvalifisert. Forsvaret har dermed mange vernepliktige som ikke kan brukes i utenlandsoppdrag (Forsvarsdepartementet, 2008a: 112). I Sverige er verneplikten opphevet. Men som nevnt skal kun 25 % av personellet skal være fast ansatt, reservister i sivile yrker skal kunne sendes på utenlandsoppdrag. I Danmark er verneplikten redusert, de som ikke vil fortsette en militær karriere blir utdannet til totalforsvaret som skal bidra til krisehåndtering. På

den måten reduseres satsningen på vernepliktige som ikke kan brukes til utenlandsoppdrag, satsningsområdet er de stående styrkene som sendes ut.

4.2 Sammenlikning av forsvarsstruktur

Som vi har sett er det forskjeller mellom forsvarspolitikken i de tre landene. Det er også ulikheter i strukturen, som i de tre landene i ulik grad er tilpasset internasjonale operasjoner. Utenlandsoppdrag krever avansert materiell som er interoperabelt med andre lands styrker. Dette bidrar også til at flernasjonalt samarbeid erstatter egenutvikling. Det norske Forsvaret har ifølge tidligere forsvarssjef Sverre Diesen ”akseptert nødvendigheten av flernasjonal forsvarsintegrasjon”, altså behovet å dele stadig økende kostnader i forbindelse med materiellanskaffelser og styrkeproduksjon med strategiske samarbeidspartnere (Diesen, 2010). Mye av materiellet som kjøpes inn skal ikke brukes i Norge, noe som gir skjerpede kompetansekrav blant personellet (Sunde, 2011: 111). I Sverige planlegger regjeringen å spare penger ved å drive mindre egenutvikling. De legger vekt på å anskaffe materiell som passer sammen med det som brukes i partnerland. De driver også – i likhet med Norge – pooling av fly og ønsker å samordne noen utdanningsinstitusjoner med andre nordiske land. De skal også kjøpe mer materiell som er sertifisert og utprøvd, for å få interoperabelt utstyr med lavere stykkpris. Som tidligere nevnt skal for eksempel amfibieenheter deres skal ikke lenger være skreddersydd for Sverige. Dette er samme utviklingen som skjer i Danmark som blir stadig tettere integrert i Natos styrkestruktur.

Et ekspedisjonært forsvar kan spesialisere seg på et ganske smalt spekter av oppgaver og lett materiell. Størst behov er det for hærstyrker, ”boots on the ground”. Nasjonalt forsvar krever derimot en større bredde i funksjoner og materiell. Det norske Forsvaret satser på videreutvikling i alle forsvarsgrener, for å beholde bredden i strukturen. Langtidsplanen 2009–2012 varsler styrking av Hæren, der hovedtyngden av bemanningsøkningen skal skje i Nord-Norge (Forsvarsdepartementet, 2008b). I tillegg planlegges opprustning i Sjøforsvaret, med blant annet nye fregatter, MTB’er, maritime helikoptre og modernisering i Kystvakten. I Luftforsvaret skal det anskaffes nye kampfly, og det bakkebaserte luftvernet skal videreutvikles (Forsvarsdepartementet, 2008b: 38–42).

Det svenske forsvarer skal bli ”smalare men vassare”, men et problem er uviljen mot å legge vekk noen oppgaver. Som nevnt skal styrkene være i stand til å gjøre innsatser alene og sammen med andre, nasjonalt og internasjonalt. Sverige går også over til lettere styrker, reduserer antall panservogner og kampfly, og satser på å fordoble antall soldater i utenlandstjeneste samtidig som det nasjonale forsvarer opprettholdes (Dörfer, 2007: 135). Det nasjonale forsvarer skal styrkes, spesielt til havs ved å blant annet anskaffe nye korvetter. Store deler av luft- og sjøstridskreftene skal opprettholdes (Forsvarsdepartementet, 2009a: 65).

De danske styrkene er de klart mest spesialiserte. De har lagt ned flere våpengrener, og en rekke immobile, bakkebaserte systemer er fjernet. Satsningsområdet er utenlandsstyrkene. Det nasjonale forsvarer er overlatt til Hjemmeværnet og sivile myndigheter. Det området der Danmark ser ut til kanskje å ruste opp er i Arktis der de territorielle interessene skal hevdes med sjø- og luftstridskrefter.

Hovedtrekkene i utviklingen i de skandinaviske landenes styrkestruktur er illustrert i tabell 4.2 og tabell 4.3. Et viktig kjennetegn er at alle de skandinaviske landene har gjennomført en massiv volumreduksjon på hærsiden.

Land/år	Sverige	Norge	Danmark
1990	29 brigader	13 brigader	11 brigader
2000	6 brigader	6 brigader	6 brigader
2010	2 brigader	1 brigade	2 brigader
Total reduksjon (%)	93 %	92 %	82 %

Tabell 4.2 Brigader i Hæren. Kilde: Heier (2010: 117).

	Norge	Sverige	Danmark
Aktive soldater	26.450	21.070	18.707
Reservister	45.250	200.000	53.507
Soldater totalt	71.700	221.070	72.214
Ansatte Hæren	4500	5165	8155
Vernepliktige Hæren	4400	2167	1770
Hæren totalt	8900	7332	9925
Ansatte Marinen	2300	2485	2806
Vernepliktige Marinen	1450	1083	153
Marinen totalt	3750	3568	2959
Ansatte Flyvåpenet	2700	3059	3258
Vernepliktige Flyvåpenet	850	711	100
Flyvåpenet totalt	3550	3770	3358
Landheimvern inkl reserve	42650	-	40800
Sjøheimvern inkl reserve	1900	-	4500
Flyheimvern inkl reserve	1450	-	5307
Heimevern totalt	46.000	30.000	50.607

Tabell 4.3 Styrker 2010 Kilde: The International Institute for Strategic Studies, (2011: 100–101, 132–134, 148–149).

5 Konklusjon

Denne rapporten har vist at strukturendringer mellom Norge, Sverige og Danmark både innenfor sikkerhetspolitikk, forsvarspolitikk og -struktur i stor grad peker i samme retning, fra ekspedisjonsnært til territorielt fokus. Norge er det landet som orienterer seg sterkest mot hjemmeområdene. Den norske regjeringen mener at sikkerhetsutfordringene i nord vil øke, sender mindre bidrag til utenlandsoppdrag enn Sverige og Danmark, og har lavere ambisjoner for antall utsendte soldater. Det som skiller Norge mest fra Sverige og særlig Danmark er likevel at det er hjemmeoppgavene som er dimensjonerende for strukturen og innretningen av forsvaret. Den svenske regjeringen ønsker å prioritere og dimensjonere forsvaret etter oppgaver både hjemme og ute. De legger vekt på at utenlandsoppdrag og hjemmeforsvar er gjensidig forsterkende og sikter mot å bygge opp styrker som kan gjøre begge deler. I tillegg til nasjonalt forsvar er det svenske målet å kunne ha 2000 soldater utstasjonert til enhver tid. Men med stramme forsvarsbudsjetter kan manglende

vilje til å prioritere mellom oppgavene føre til at de høye ambisjonene blir vanskelige å innfri. Ambisjonen om å kunne ha 7000 soldater utstasjonert er den samme i Danmark, men der har regjeringen gjort klare prioriteringer. Det nasjonale forsvaret er overlatt til Hjemmeværet, vernepliktige, reservister og sivile myndigheter. Mye tungt, immobilt materiell er avviklet for å kunne satse på den profesjonelle, stående styrken som brukes til utenlandsoppdrag.

Utviklingen fremover tyder på at forskjellene ikke vil minske, men heller øke. Norge har et nord-områdeperspektiv, og regjeringen mener at det vil være behov for fortsatt militært nærvær i regionen fremover. I tråd med dette gjøres det store investeringer innen sjø- og luftstridskrefter, noe som binder opp ressurser for mange år fremover. I tillegg satses det på Hæren, styrker det tradisjonelt sett er større behov for i utenlandsoperasjoner, men tallet på norske hæravdelinger forblir lavt. Sverige satser på styrker med kort reaksjonstid som kan brukes både ute og hjemme. En kan si at strategien er en ”ja takk, begge deler”, med manglende prioritering mellom oppgaver hjemme og ute. Forsvaret i Sverige går for tiden gjennom en omfattende reform, den nye forsvarsorganisasjonen skal være på plass innen 2014, senest 2019. I Danmark slår forsvarsforliket for 2010–2014 fast en fortsatt prioritering av det ekspedisjonære forsvaret. Nedleggingen av flere våpengrener og en rekke statiske anlegg innebærer klare valg som det ville vært kostbart og tidkrevende å reversere. Slik har Danmark bundet seg til den ekspedisjonære modellen for lang tid fremover. På den annen side kan det se ut til at landet vil prioritere nordområdene høyere i tiden som kommer. Her er utviklingen helt i startfasen, og det er vanskelig å se hvilken retning den vil ta.

I 2010 ble det avholdt en konferanse i Stockholm om nordisk forsvarssamarbeid, mulighetene for rasjonalisering gjennom felles øvelser i nordområdene og materiellanskaffelser. Danmark valgte å ikke delta (Norges Forsvar, 2010: 12). Som den danske lektoren Peter Viggo Jakobsen uttalte på en nordisk sikkerhetskonferanse: ”Samarbeid? Hvorfor ikke! Bare bli med oss dansker i Helmandprovinsen!” (egen oversettelse fra dansk) (Christiansson, 2009: 303). De nordiske landene har tatt initiativ til økt forsvarssamarbeid gjennom strukturen Nordic Defence Cooperation (NORDEFECO). For Sverige er det nordiske samarbeidet et ”hovedspår i svensk forsvarspolitik” (Tolgfors, 2009). Men de store ulikhetene mellom landenes sikkerhetspolitiske vurderinger, forsvarspolitik og -struktur kan stikke kjepper i hjulene for det nordiske forsvarssamarbeidet. En kan si at Sverige ser mot Østersjøen, mens Norge har blikket rettet mot ishavet. Danmark konsentrerer seg for tiden om Helmandprovinsen i Afghanistan, og Norden er ikke en del av deres perspektiv (Norges Forsvar, 2010: 13).

6 Referanser

Andersson, Jan Joel (2007): "A New Swedish Defence for a Brave New World". I Matlary, Janne Haaland og Øivind Østerud (red). *Denationalisation of Defence Convergence and Diversity*, 135–156. Aldershot: Ashgate.

Björkman, Torsten (2010): *Officer – yrke eller profesjon?* Stockholm: Försvarshögskolan.

Broch, Lave Knud og Trine Pertou Mach (2007): *Militære EU-operationer med eller uden FN-mandat*. København: Tænketanken NyAgenda.

Christiansson, Magnus (2009): "Far Away, So Close: Comparing Danish and Swedish Defence and Security Policies". *Militært Tidsskrift* 3. (oktober 2009), 293–309.

Christiansson, Magnus (2010): "Solidarity and Sovereignty – The Two-Dimensional Game of Swedish Security Policy". Draft, august 2010. Stockholm: Försvarshögskolan.

Diesen, Sverre (2010): "Hvor går forsvaret? Refleksjoner etter fire år som forsvarssjef". Foredrag i Oslo Militære Samfund, 15. mars 2010. http://www.oslomilsamfund.no/oms_arkiv/2010/2010-03-15_Diesen.doc.

Dr.dk (2006): "Mangel på soldater truer danske operationer", 23/7-2006. <http://www.dr.dk/Nyheder/Indland/2006/07/23/221507.htm> [lest 13. september 2011].

Dörfer, Ingemar (2007): "Transformation i det svenske forsvar". I Heurlin, Bertel (red.) (2007a): *Nationen eller verden? De nordiske landenes forsvar i dag*, 121–142. København: Jurist- og Økonomiforbundets Forlag.

Fhs.se "Officersprogrammet"
<http://www.fhs.se/sv/utbildning/officersprogrammet/profiler/#content> [lest 8. juli 2011].

Flyvevåbnet <http://issuu.com/bladetflyvevaabnet/docs/flv05-jul2004> [lest 20. juli 2011].

Fogh Rasmussen, Anders (2003): "Danmark i verden". Tale ved Forsvarsakademiet, 31. oktober 2003. http://www.stm.dk/_p_7450.html [lest 1. september 2011].

Forskning.no (2011): "Forsvaret vender hjem".
<http://www.forskning.no/artikler/2011/januar/275301> [lest 22. august 2011].

Forster, Anthony (2006): *Armed Forces and Society in Europe*. New York, Hampshire: Palgrave Macmillan.

Forsvaret.dk (2009): "Internationale operationer".
<http://www.forsvaret.dk/fpt/nyt%20og%20presse/tal/intops/pages/default.aspx>

[lest 19. august 2011].

Forsvaret.no (2010a): "Heimevernets historie". <http://forsvaret.no/om-forsvaret/avdelinger-i-forsvaret/heimevernet/om-heimevernet/Sider/hv-historie.aspx> [lest 25. august 2011].

Forsvaret.no (2010b): "Internasjonale operasjoner". <http://forsvaret.no/om-forsvaret/avdelinger-i-forsvaret/heimevernet/om-heimevernet/sider/hv-intops.aspx> [lest 25. august 2011].

Forsvaret.no (2011): "Rådgivning til veteraner". <http://forsvaret.no/familie-veteraner/radgivning/sider/radgivning.aspx> [lest 31. august 2011].

Forsvarsdepartementet (2008a): *Et forsvar til vern om Norges sikkerhet, interesser og verdier*. St.prp.nr. 48.
<http://www.regjeringen.no/pages/2061722/PDFS/STP200720080048000DDDPDFS.pdf>
[lest 18. juli 2011].

Forsvarsdepartementet (2008b): *Et forsvar til vern om Norges sikkerhet, interesser og verdier*. Iverksettelsesbrev for forsvarssektoren (2009–2012)
http://www.regjeringen.no/upload/FD/Dokumenter/IVB_LTP_2009-2012_%20Endelig.pdf
[lest 18. juli 2011].

Forsvarsdepartementet (2009a): *Evne til innsats strategisk konsept for Forsvaret*.
http://www.regjeringen.no/upload/FD/Dokumenter/Evne-til-innsats_strategisk-konsept-for-Forsvaret.pdf [lest 1. september 2011].

Forsvarsdepartementet (2011): *Fakta om Forsvaret 2011*.
http://www.regjeringen.no/upload/FD/Dokumenter/Fakta2011_norsk_korrigert_29-03-2011.pdf
[lest 20. juli 2011].

Forsvarsmakten.se (2011): "Internationella insatser".
<http://www.Forsvarsmakten.se/sv/Internationella-insatser/> [lest 19. august 2011].

Forsvarsministeriet (2004): *Forsvarsforlig 2005–2009*.
http://forsvaret.dk/fko/documents/fko/arkiv/forsvarsforlig%20-%2020juni%202004/0610juni2004endelig_forligstekst.pdf [lest 9. september 2011].

Forsvarsministeriet (2009): *Forsvarsforlig 2010–2014*.
<http://www.fmn.dk/videnom/Documents/Forligstekst%20inkl%20bilag.pdf> [lest 14. juli 2011].

Fmn.dk (2011a): "Frivillig i hjemmevernet".
<http://www.fmn.dk/videnom/Pages/Frivillighjemmevaernet.aspx> [lest 9. september 2011].

Fmn.dk (2011b): "Hjemmevernets opgaver".
<http://www.fmn.dk/videnom/Pages/Hjemmevaernetsopgaver.aspx> [lest 9. september 2011].

Försvarsdepartementet (2008): *Försvar i användning*. Ds2008: 48.
<http://www.regeringen.se/content/1/c6/10/72/64/43fda416.pdf> [lest 20. juli 2011].

Försvarsmakten (2009): *Till vårt försvar*
<http://www.Forsvarsmakten.se/upload/dokumentfiler/publikationer/Till-vart-forsvar-2009.pdf>
[nedlastet 20. juli 2011].

Försvarsmakten (2011a): *Militärstrategisk doktrin 2011*.
<http://www.forsvarsmakten.se/upload/dokumentfiler/Doktriner/militarstrategisk-doktrin-2011.pdf>
[lest 31. august 2011].

Försvarsmakten (2011b): ”NBG Nordic Battlegroup”.
http://www.Forsvarsmakten.se/upload/Avdelinger/Utbildningsavdelinger/Ledningsregementet_LeDR/NBG%202011.pdf [lest 20. juli 2011].

Globalsecurity.org (2010): ”Kingdom of Sweden”.
<http://www.globalsecurity.org/military/world/europe/se.htm> [lest 6. juli 2011].

Godzimirski, Jakub, Nina Græger og Kristin M. Haugevik (2010): “Nato etter Lisboa” i *Hvor hender det?* Nr. 10/2010 Oslo: Norsk Utenrikspolitisk Institutt.

Græger, Nina og Kristin M. Haugevik (2009): “The revival of Atlanticism in Nato?” NUPI Report. Oslo: Norsk Utenrikspolitisk Institutt.

Haglund, Peter (2010): ”Försvarsmakt i förändring” I *Kungl Krigsvetenskapsakademiens Handlingar och Tidskrift* nr. 1/2010, 37–44. Stockholm: Kungl Krigsvetenskapsakademien.

Hansvoll, Jan W. (2011): ”Modernisering av Forsvaret 2009–2012”
<http://forsvarsforeningen.itumkunde.no/tekst/585/Modernisering-av-Forsvaret-2009-2012-.aspx>
[lest 20. juli 2011].

Heier, Tormod (red.) (2011): *Nytt landskap – nytt forsvar norsk militærmakt 1990–2010*. Oslo: Abstrakt forlag.

Helgesen, Jan-Petter (2010): ”Slutt på svensk verneplikt”. *Aftenbladet*, 15/4-2010.
<http://www.aftenbladet.no/utenriks/Slutt-p-svensk-verneplikt-1918977.html>
[lest 18. august 2011].

Henriksson, Ulf (2009): ”Den (inter)nationelle försvarsdimensionen”. I *Kungl Krigsvetenskapsakademiens Handlingar och Tidskrift* nr 6/2009, 64–72. Stockholm: Kungl Krigsvetenskapsakademien.

Heurlin, Bertel (red.) (2007a): *Nationen eller verden? De nordiske landes forsvar i dag*. København: Jurist- og Økonomiforbundets Forlag.

Heurlin, Bertel (2007b): "Denationalisation of Danish Armed Forces and Militarising of Danish Foreign Policy". I Matlary, Janne Haaland og Øivind Østerud (red) (2007): *Denationalisation of Defence Convergence and Diversity*, 113–134. Aldershot: Ashgate.

Hugemark, Bo; Tunberger, Johan (2010): *Trovärdig solidaritet? – försvaret och solidaritetsförklaringen*. Stockholm: Stiftelsen Den Nye Välfärden

Jakobsen, Peter Viggo (2009): *Fra ferie til flagskib – forsvaret og de internationale operationer*. København: Fakultet for Strategi og Militære Operationer.

Jeppsson, Tommy (2009): "Swedish Military transformation and the Nordic Battle Group – for what and towards what?" I *Kungl Krigsvetenskapsakademiens Handlingar och Tidskrift* nr. 5/2009, 89–116. Stockholm: Kungl Krigsvetenskapsakademien.

Jørgensen, Steen A. (2011): "Hækkerup: Sparekniv betyder færre soldater i krig". *Berlingske Tidende*, 15/4-2011. <http://m.b.dk/article.pml?guid=13516388> [lest 22. august 2011].

Kjøsnes, Geir O. (2007): "Et tidsmessig Heimevern for nasjonal trygghet". Bodø: Presentasjon ved Kommunekonferansen i Bodø, 20. juni 2007.

Kongstad, Jesper (2009): "Fogh svinger piskan i Nato". *Jyllands-posten*, 31/7-2009. http://jp.dk/indland/indland_politik/article1768415.ece [lest 12/7-2011].

Kungl Krigsvetenskapsakademiens Handlingar och Tidskrift nr. 5/2009. Stockholm: Kungl Krigsvetenskapsakademien.

Kungl Krigsvetenskapsakademiens Handlingar och Tidskrift nr. 1/2010. Stockholm: Kungl Krigsvetenskapsakademien.

Ljung, Bo og Neretnieks, Karlis (2009): *Nordisk försvarspolitik samverkan: fortsättningsstudie strategiska mål och operativa behov – nationella eller gemensamma?* Stockholm: Totalförsvarets Forskningsinstitut Avdelningen för Försvaranalys.

Magnus, Gunnar (2009): "Riksrevisjonen: Forsvaret for lite og for dårlig". *Aftenposten*, 20/1-2009. <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article2877367.ece> [lest 31. august 2011].

Matlary, Janne Haaland og Øivind Østerud (red.) (2007): *Denationalisation of Defence Convergence and Diversity*. Aldershot: Ashgate.

Moore, Michael (2009): "Den oförklarade förklaringsmodellen. I *Kungl Krigsvetenskapsakademiens Handlingar och Tidskrift* nr. 5/2009, 19–36. Stockholm: Kungl Krigsvetenskapsakademien.

Mouritzen, Hans (2007): "Denmark's Super-Atlanticism". I *Journal of Transatlantic Studies* nr. 2, 2007: 155–167. London: Routledge.

Nato.int (2010): "Strategic Airlift Capability".
http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50105.htm [lest 20. august 2011].

Nordlund, Peter (2010): "Det svenska försvarets ekonomiska utmaningar/utfordringar". Kjeller: Foredrag på Forsvarets forskningsinstitut, 1. oktober 2010.

Norges Forsvar (2009a): nr. 1/2009. Oslo: Norges Forsvarsforening.

Norges Forsvar (2009b): nr. 10/2009. Oslo: Norges Forsvarsforening.

Norges Forsvar (2010): nr. 10/2010. Oslo: Norges Forsvarsforening.

Norheim-Martinsen, Per M. (2009): *Beyond Intergovernmentalism: An Analysis of the European Union as a Strategic Actor*. Cambridge: Pembroke College, University of Cambridge.

NTB (2010): "Flere danske soldater hjem fra Afghanistan". *Verdens Gang*, 24/8-2010.
<http://www.vg.no/nyheter/utenriks/artikkel.php?artid=10017814> [lest 22. august 2011].

Petersson, Magnus (2010): "Försvårstransformeringen efter det kalla krigets slut: klassificering, förklaring, karakteristik". I *Svensk säkerhetspolitik: i Europa och världen*. Stockholm: Norstedts juridik AB.

Petersson, Magnus (2011): "En skandinavisk transformasjonsbølge". I Heier, Tormod (red.): *Nytt landskap – nytt forsvar norsk militærmakt 1990-2010*, 101–131. Oslo: Abstrakt forlag.

Regeringen (2007): *Nationell strategi för svensk deltagande i internationell freds- och säkerhetsfrämjande verksamhet*. Skr. 2007/08:51.
<http://www.riksdagen.se/Webbnav/index.aspx?nid=37&rm=2007/08&bet=51&typ=prop>
[lest 26. august 2011].

Regeringen (2009a): *Ett användbart försvar*. Prop. 2008/09:140
<http://www.sweden.gov.se/content/1/c6/12/29/57/853ca644.pdf> [lest 26. august 2011].

Regeringen (2009b): *Modern personalförsörjning för ett användbart försvar*. Prop. 2009/10:160
<http://www.ud.se/content/1/c6/14/24/75/98a49e22.pdf> [lest 25. august 2011].

Regjeringen (2010): *Anerkendelse og støtte veteranpolitik*.

<http://www.fmn.dk/temaer/veteraner/veteranpolitik/Documents/Veteranpolitik.pdf>

[lest 14. juli 2011].

Regjeringen (2007): *Et styrket forsvar*. Norges offentlige utredninger 2007: 15

<http://www.regjeringen.no/pages/2027693/PDFS/NOU200720070015000DDDPDFS.pdf>

[lest 21. juli 2011].

Regjeringen.no (2006): ”31 milliarder til Forsvaret – økt satsning på Nordområdene og deltakelse i FN-operasjoner”. <http://www.regjeringen.no/nb/dep/fd/presesenter/pressemeldinger/2006/31-milliarder-til-forsvaret-.html?id=271713>

[lest 13. september 2011].

Riksrevisjonen (2009): *Riksrevisjonens undersøkelse av omstilling i forsvarssektoren*. Dokument nr. 3:6 (2008–2009).

http://www.riksrevisjonen.no/SiteCollectionDocuments/Dokumentbasen/Dokument3/2008-2009/Dok_3_6_2008_2009.pdf [lest 31. august 2011].

Santesson, Olof (2010): ”Efter värnplikten – en chansing”. I *Kungl Krigsvetenskapsakademiens Handlingar och Tidskrift*. Nr. 1/2010, 107–109. Stockholm: Kungl Krigsvetenskapsakademien.

Saxi, Håkon Lunde (2010): *Norwegian and Danish defence policy a comparative study of the post-Cold War era*. Oslo: Institutt for forsvarsstudier.

Saxi, Håkon Lunde (2011a): *Nordic Defence Cooperation after the Cold War*. Oslo Files, nr. 1/2011. Oslo: Institutt for Forsvarsstudier.

Saxi, Håkon Lunde (2011b): ”Norsk og dansk forsvarspolitik etter den kalde krigen: Mellom geopolitikk og strategisk kultur”. I *Internasjonal politikk* nr. 1/2011, 36–57. Oslo: Universitetsforlaget.

Schedin, Per (2010): ”Målbild personalförsörjning och rekrytering av militär personal”. Kjeller: Foredrag på Forsvarets forskningsinstitutt, 25. november 2010.

Sunde, Harald (2011): *Forsvarets årsrapport 2010*.

<http://forsvaret.no/arsrapport2010/Documents/forsvarets-arsrapport-2010.pdf> [lest 21. juli 2011].

Stockholm TT (2011): ”Soldater fattas i nye försvaret”. *Svenska Dagbladet*, 17/1-2011.

http://www.svd.se/nyheter/inrikes/soldater-fattas-i-nya-forsvaret_5869545.svd

[lest 30. august 2011].

Sweden.gov.se (10. juni 2010): ”Regjeringen verkställer en ny veteransoldatpolitik”.

<http://www.sweden.gov.se/sb/d/12762/a/147708> [lest 25. august 2011].

The International Institute for Strategic Studies (2011): "Chapter Four: Europe". I *The military balance*. Nr 111:1, 73-172. London: Routledge.

Tinde, Gry (2004): "Regionalt samarbeid: Østersjørådet". I *Hvor hender det?*. Nr 20, mars 2004. Oslo: Norsk utenrikspolitisk institutt.

Toje, Asle (2010): "De danske tigre". I *Norges Forsvar* nr 4/2010, 18–19. Oslo: Norges Forsvarsforening.

Tolgfors, Sten (2009): "Försvarspolitik för framtiden". Sälen: Tale for Rikskonferansen Folk och Försvar 18. januar 2009. <http://www.sweden.gov.se/sb/d/9497/a/118746> [lest 25. august 2011].

Tolgfors, Sten (2010): "Försvarsformåga i fokus – ett försvarspolitiskt paradigmeskifte". Sälen: Tale på Rikskonferansen Folk och Försvar 17. januar 2010
<http://www.sweden.gov.se/sb/d/9497/a/138070> [lest 25. august 2011].

Tolgfors, Sten (2011): "Försvars- och säkerhetspolitik i ett förändrat Europa". Sälen: Tale på Rikskonferansen Folk och Försvar 17. januar 2011.
<http://www.sweden.gov.se/sb/d/9497/a/159087> [lest 25. august 2011].

Ulriksen, Ståle (2007): "Brytningstid – paradigmeskiftet i det norske forsvar (2001–2005)". I Heurlin, Bertel (red.) (2007a): *Nationen eller verden? De nordiske landes forsvar i dag*. København: Jurist- og økonomforbundets forlag.